

OKVIR ZA SODELOVANJE IN ZAGOVORNIŠTVO MLADIH OSKRBOVALCEV

Rezultat D.3.2

Co-funded by
the European Union

Financirano s strani Evropske unije. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča in mnenja avtorja(-ev) in ni nujno, da odražajo stališča in mnenja Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti EACEA.

OKVIR ZA SODELOVANJE IN ZAGOVORNIŠTVO MLADIH OSKRBOVALCEV

Rezultat D3.2

OUR VOICES

Projekt: 101190125 - OUR VOICES — CERV-2024-CHILD

Sporazum o dodelitvi sredstev št.101190125 — OUR VOICES — CERV-2024-CHILD

Okvir za sodelovanje in zagovorništvo mladih oskrbovalcev

Rezultat D3.2

Avtorji: Eurocarers, ZoJong! (Flandrija/Belgija), Anziani e Non Solo (Italija), Social Network VESTA (Bolgarija), Linnaeus University (Švedska); Univerza v Ljubljani (Slovenija).

**Co-funded by
the European Union**

Financirano s strani Evropske unije. Izražena stališča in mnenja so izključno stališča avtorja(-jev) in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Niti Evropska unija niti EACEA ne odgovarjata za njih.

Kazalo

Povzetek	5
1. Uvod	6
1.1 Namen okvira	7
1.2 Komu je namenjen?	7
1.3 Kako je bil okvir razvit	8
2. Okvir evropskih in mednarodnih politik ter pobud	10
3. Kaj smo se naučili iz D3.1	11
3.1 Mladi oskrbovalci	11
3.2 Družine	12
3.3 Strokovnjaki	12
3.4 Oblikovalci politik.....	13
3.5 Ključne ugotovitve.....	13
4. Načela za smiselno sodelovanje	15
Predpogoj: Priznanje in prepoznavanje	16
Prostor: varna in spodbudna okolja.....	17
Glas: podpora pri izražanju mnenj.....	18
Publika: prisluhniti brez presojanja	18
Vpliv: delitev moči, povratne informacije in sistemsko umeščanje	19
Raznolikost in vključevanje	20
5. Mehanizmi sodelovanja	22
Mehanizem 1: Skupina za medvrstniško podporo in sodelovanje.....	24
Mehanizem 2: Šolski panel mladih oskrbovalcev.....	26
Mehanizem 3: Občinska svetovalna skupina za mlade oskrbovalce	28
Mehanizem 4: Digitalno sodelovanje.....	30
Mehanizem 5: Sodelovanje v obstoječih strukturah za mlade	32
6. Praktični priročnik za izvajanje.....	34
Korak 1: Prepoznavanje mladih oskrbovalcev	35
Korak 2: Pridobivanje udeležencev.....	35
Korak 3: Priprava osebja	36
Korak 4: Izvajanje dejavnosti sodelovanja	36
Korak 5: Zagotovite povratne informacije	36

Korak 6: Pregled in izboljšave	37
7. Spremljanje in vrednotenje	38
7.1 Kazalniki rezultatov sodelovanja	38
7.2 Kazalniki učinkov sodelovanja	38
7.3 Rezultati na ravni storitev in organizacije	39
7.4 Uporaba povratnih informacij za izboljšanje	41
8. Od okvira do pilotnih dejavnosti	42
Izbira vsebine pilotnega projekta	42
Kaj mora biti vzpostavljeno za vsak pilotni projekt	43
Prilagajanje nacionalnemu kontekstu	43
Preizkušanje, povratne informacije in izpopolnjevanje	43
Preizkušanje prenosljivosti	44
9. Priporočila	45
Viri	47
Priloge	49
Priloga A: Seznam za preverjanje pripravljenosti	49
Priloga B: Vzorec pravil delovanja svetovalne skupine za mlade oskrbovalce	49
Priloga C: Vzorec dnevnega reda sestanka (ena seja)	51
Priloga D: Obrazec za ocenjevanje sodelovanja (usklajen z Lundy)	52

Povzetek

Ta Okvir za vključevanje in zagovorništvo mladih oskrbovalcev je namenjen podpori organizacijam in javnim organom pri ustvarjanju smiselnih priložnosti za sodelovanje mladih oskrbovalcev pri odločitvah, ki vplivajo na njihovo življenje. Na podlagi spoznanj projekta OUR VOICES in mednarodnih standardov na področju participacije otrok ponuja praktične usmeritve, ki šolam, občinam, izvajalcem storitev in organizacijam civilne družbe pomagajo preseči zgolj posvetovanje ter mladim omogočiti resničen vpliv.

Okvir poudarja štiri ključna sporočila. Prvič, **prepoznavanje je bistven predpogoj za sodelovanje**, saj mladi oskrbovalci pogosto ostajajo neopaženi in posledično nimajo priložnosti za izražanje svojih mnenj. Drugič, sodelovanje mora biti **prilagodljivo, varno in prilagojeno** oskrbovalnim obveznostim mladih oskrbovalcev. Tretjič, mladi oskrbovalci morajo imeti dostop do **zaupanja vrednih odraslih in vrstniških mrež**, ki jim lahko zagotavljajo podporo skozi celoten proces sodelovanja. Nazadnje mora sodelovanje privedi do **vidnega vpliva**, pri čemer morajo jasne povratne informacije, pokazati, kako so mnenja mladih vplivala na odločitve.

Za ta namen Okvir predlaga pet dopolnjujočih se mehanizmov sodelovanja: skupine za vrstniško podporo in sodelovanje, šolske panele mladih oskrbovalcev, občinske svetovalne skupine, digitalno sodelovanje ter vključevanje mladih oskrbovalcev v obstoječe strukture za sodelovanje otrok in mladih, vključno s platformo EU za sodelovanje otrok. Te mehanizme dopolnjujejo praktične smernice za izvajanje ter okvir za spremljanje in ocenjevanje, ki temelji na Lundyinem modelu sodelovanja, v katerem so poudarjene štiri razsežnosti: prostor, glas, občinstvo in vpliv.

S krepitvijo prepoznavanja, sodelovanja in vpliva mladih oskrbovalcev Okvir prispeva k izvajanju **evropskega jamstva za otroke**. Zlasti podpira prizadevanja držav članic za izboljšanje dostopa otrok v ranljivih položajih do izobraževanja, zdravstvenega varstva,

dobrega počutja in socialne vključenosti ter hkrati zagotavlja, da izkušnje in stališča mladih oskrbovalcev upoštevajo pri oblikovanju, izvajanju in ocenjevanju politik ter storitev, ki vplivajo na njihovo življenje.

1. Uvod

Na mlade oskrbovalce pogosto vplivajo odločitve v zvezi z izobraževanjem, zdravstvenim varstvom, socialnimi storitvami in podporo družinam. Vendar se njihovi glasovi redko odražajo v politikah, storitvah in pobudah, ki oblikujejo njihovo vsakdanje življenje. Ta Okvir za sodelovanje in zagovorništvo mladih oskrbovalcev je bil razvit v okviru projekta OUR VOICES, da bi podprl organizacije in institucije pri ustvarjanju varnih, dostopnih in smiselnih možnosti za sodelovanje teh otrok in mladih pri odločitvah, ki jih zadevajo. V tem Okviru izraz »mladi oskrbovalci« označuje osebe, mlajše od 18 let, ki redno ali v večjem obsegu skrbijo za družinskega člana oziroma mu zagotavljajo podporo zaradi bolezni, invalidnosti, težav v duševnem zdravju ali težav z uporabo psihoaktivnih snovi. Nacionalne in regionalne opredelitve se razlikujejo, nekatere pa starostno obdobje razširjajo v zgodnjo odraslost; kadar tukaj navedeni podatki zajemajo širše starostno obdobje, je to izrecno navedeno. Zaradi boljše berljivosti se od tega mesta naprej uporablja izraz »mladi oskrbovalci«. Izraz se uporablja zaradi jasnosti, ne pa zato, da bi otroke in mlade opredeljevali izključno po njihovi vlogi oskrbovalcev. Mnogi se ne identificirajo z izrazom »mladi oskrbovalec« ali morda ne prepoznajo, da njihove izkušnje predstavljajo oskrbovanje. Ta okvir zato spodbuja organizacije, naj izhajajo iz tega, kar otroci in mladi počnejo in doživljajo v svojem vsakdanjem življenju, ter naj izraz uporabljajo le tam, kjer jim pomaga prepoznati njihov položaj in pridobiti dostop do ustreznih pravic, storitev in podpore.

Za odpravljanje vrzeli v sodelovanju je potrebno razumeti, zakaj obstoječe oblike sodelovanja tako redko dosežejo mlade oskrbovalce. Strukture za sodelovanje otrok in mladih so pogosto zasnovane z mislijo na mlado osebo, ki jo organizacije, ki te strukture izvajajo, že poznajo, ki lahko sodeluje po ustaljenem urniku in ki ji ni neprijetno, če je prepoznana kot pripadnica določene skupine. Mladi oskrbovalci zato morda niso prisotni v okoljih in komunikacijskih kanalih, prek katerih so doseženi drugi otroci in mladi. Njihov čas in razpoložljivost lahko omejujejo tudi oskrbovalne obveznosti, zato je stalno ali ponavljajoče se sodelovanje težko vzdrževati. Mnogi imajo tudi utemeljene razloge, da ostanejo neprepoznani, saj lahko razkritje povzroči stigmatizacijo, neželjeno pozornost in druga tveganja zanje in za njihovo družino, vključno s skrbjo, da bi razkritje njihovih oskrbovalnih obveznosti lahko sprožilo neželjeno posredovanje socialnih služb. O podobnih pomislekih poročajo tudi v drugih državah. Sistematični pregled izkušenj mladih oskrbovalcev v šoli kaže, da stigma in strah pred posledicami vplivata na to, ali bodo mladi oskrbovalci razkrili svojo oskrbovalno vlogo (Reupert et al., 2026). Za Združene države Amerike je bilo ugotovljeno, da lahko preplet državne zakonodaje in obveznosti prijave družine izpostavlja tveganju ločitve, zaradi česar starši strokovnim službam ne razkrijejo, da otrok opravlja oskrbovalno vlogo, zato njihove potrebe posledično ostanejo nezadovoljene (Kalvesmaki et al., 2025).

Okvir se na to ne odziva z iskanjem in označevanjem mladih oskrbovalcev, saj jim lahko to brez njihovega soglasja in ustreznih zaščitnih ukrepov samo po sebi škoduje, temveč z ustvarjanjem pogojev, v katerih lahko prepoznajo svoj položaj, se izpostavijo, ko so na to pripravljeni, ter sodelujejo pod pogoji, ki jih sami določijo. Odločitev za sodelovanje je vedno njihova: mladi oskrbovalci sami odločajo, ali, kdaj in kako bodo sodelovali.

Odločitev, da ne bodo sodelovali ali da se bodo umaknili, je enako spoštovana in priznana kot legitimna oblika sodelovanja.

Okvir mladih oskrbovalcev ne obravnava kot dodatne skupine, ki jo je treba vključiti v obstoječe strukture sodelovanja. Namesto tega preučuje, kako je treba sam proces sodelovanja zasnovati glede na tri osrednje vidike: delo, ki upošteva oskrbovalne okoliščine ter je namenjeno doseganju in varnemu vključevanju nevidne skupine ljudi pod velikim časovnim pritiskom; ter delo, ki temelji na pravicah in mladim omogoča prehod od izražanja glasu k dejanskemu vplivu. Okvir sledi modelu sodelovanja Laure Lundy (prostor, glas, občinstvo in vpliv; Lundy, 2007), njegova načela pa temeljijo na devetih minimalnih zahtevah za učinkovito, etično in smiselno sodelovanje, opredeljenih v Splošni pripombi št. 12 Odbora OZN za otrokove pravice.

1.1 Namen okvira

Namen tega Okvira je podpreti organizacije in institucije pri ustvarjanju smiselnih možnosti za sodelovanje mladih oskrbovalcev. Ponuja smernice o tem, kako jih vključiti v odločitve, politike, storitve in pobude, ki vplivajo na njihova življenja.

Okvir je odziv na vztrajno prenizko zastopanost mladih oskrbovalcev v obstoječih strukturah za sodelovanje otrok in mladih. Čeprav njihove oskrbovalne vloge pogosto vplivajo na njihove izkušnje na področju izobraževanja, zdravstvenega varstva, socialnih storitev in življenja v skupnosti, njihova mnenja in izkušnje niso vedno upoštevane pri odločitvah, ki vplivajo nanje. Okvir na podlagi ugotovitev projekta OUR VOICES opredeljuje ključna načela in mehanizme sodelovanja ter praktične smernice za izvajanje, ki jih je mogoče prilagoditi različnim organizacijskim, lokalnim in nacionalnim okoliščinam. Njegov cilj je pomagati šolam, občinam, izvajalcem storitev, javnim organom in organizacijam civilne družbe pri razvoju pristopov k sodelovanju, ki so varni, dostopni in vključujoči ter upoštevajo dejanske okoliščine mladih oskrbovalcev.

1.2 Komu je namenjen?

Ta okvir je namenjen organizacijam in institucijam, ki delajo z otroki, mladimi in družinami, ter jim pomaga okrepiti vključevanje mladih oskrbovalcev v odločitve, ki vplivajo na njihovo življenje.

Šole in izobraževalne ustanove lahko ta okvir uporabijo za prepoznavanje in odzivanje na oskrbovalne obveznosti, ustvarjanje varnih možnosti, v katerih lahko mladi oskrbovalci izrazijo svoja stališča, ter zagotavljanje, da šolske politike, prakse in podporni ukrepi upoštevajo njihove potrebe in izkušnje.

Občine in lokalne oblasti lahko okvir uporabijo za vključevanje mladih oskrbovalcev v načrtovanje, izvajanje, spremljanje in vrednotenje lokalnih politik, storitev in pobud, ki zadevajo otroke, mlade in družine.

Izvajalci socialnih storitev lahko okvir uporabijo za krepitev sodelovanja pri ocenjevanju potreb, načrtovanju podpore in izboljševanju storitev ter tako

zagotovijo, da se glas mladih oskrbovalcev upošteva pri oblikovanju in izvajanju podpore.

Izvajalci zdravstvenih storitev lahko okvir uporabijo za učinkovitejše prepoznavanje mladih oskrbovalcev, boljše razumevanje njihovih izkušenj ter, kjer je primerno, njihovo vključevanje v razprave o storitvah, informacijah, poteh do podpore in družinsko usmerjeni obravnavi.

Nevladne organizacije (NVO) in skupnostne organizacije lahko ta okvir uporabijo za razvoj dejavnosti sodelovanja, pobud medvrstniške podpore, ukrepov zagovarjanja interesov in mehanizmov posvetovanja, ki mladim oskrbovalcem omogočajo, da prispevajo k odločitvam, ki vplivajo na njihova življenja in skupnosti.

Čeprav je Okvir namenjen predvsem tem skupinam, je lahko uporaben tudi za mladinske organizacije, strokovnjake na področju sodelovanja otrok, raziskovalce, oblikovalce politik in druge deležnike, ki si prizadevajo spodbujati varno, vključujoče in smiselno sodelovanje mladih oskrbovalcev.

1.3 Kako je bil okvir razvit

Okvir za vključevanje temelji na dokazih, političnih smernicah in izkušnjah iz prakse, zbranih v okviru projekta OUR VOICES.

Prvič, opira se na ugotovitve rezultata D2.1, v katerem so bili pregledani obstoječi mehanizmi sodelovanja otrok ter ugotovljene vrzeli in neenakosti pri sodelovanju otrok in mladih v postopkih odločanja v različnih kontekstih. Posebna pozornost je bila namenjena oviram, s katerimi se soočajo otroci v ranljivih položajih, vključno z mladimi oskrbovalci. Drugič, okvir temelji na rezultatu D2.2, v katerem so bili oblikovani Minimalni standardi podpore za mlade oskrbovalce ter načela sodelovanja otrok. Ti standardi skupaj predstavljajo temelj za razumevanje, kaj pomeni varno, smiselno in na pravicah temelječe sodelovanje mladih oskrbovalcev. Tretjič, okvir vključuje ugotovitve iz posvetovanj z zainteresiranimi stranmi, ki so bila izvedena v okviru delovnega paketa 3 in predstavljena v rezultatu D3.1. Posvetovanja z mladimi oskrbovalci, njihovimi družinami, strokovnjaki, oblikovalci politik in institucionalnimi deležniki v Bolgariji, Flandriji (Belgija) in Italiji so opredelila ovire za sodelovanje, spodbujevalne dejavnike in prednostne pristope k sodelovanju. Ugotovitve so poudarile pomen priznanja, prožnosti, zasebnosti in zaupnosti, podpore odraslih, ki jim zaupajo, priložnosti za interakcijo z vrstniki ter jasnega spremljanja, ki prikazuje, kako so bili prispevki mladih upoštevani in uporabljeni. Nazadnje okvir črpa tudi iz izkušenj in strokovnega znanja članov Delovne skupine Eurocarers za mlade oskrbovalce (EYCWG). Delovna skupina združuje mlade oskrbovalce, nekdanje mlade oskrbovalce ter organizacije, ki delajo z mladimi oskrbovalci in zanje po vsej Evropi, ter svetuje organizaciji Eurocarers pri njenem delu na področju mladih oskrbovalcev na evropski ravni. Njihovi pogledi na življenjske okoliščine mladih oskrbovalcev v različnih nacionalnih kontekstih so prispevali k oblikovanju tega projekta.

Osnutek Okvira je bil posredovan tudi mladim oskrbovalcem v treh pilotnih državah, da bi podali kritične pripombe. Namesto celotnega dokumenta smo pripravili dvostranski povzetek v dostopnem jeziku, ki je predstavil spodbujevalne pogoje za omogočanje sodelovanja ter pet mehanizmov sodelovanja. Povzetek je bil pripravljen v angleščini, preveden v nizozemščino, italijanščino in bolgarščino ter posredovan skupaj s petimi odprtimi vprašanji. Osredotočenost na tiste dele Okvira za vključevanje, s katerimi bi se mladi oskrbovalci dejansko srečevali, in na to, kaj bi posamezni elementi pomenili v praksi, je omogočila zastaviti konkretno vprašanje: ali ti pogoji in mehanizmi ustrezajo njihovem življenju ter kaj bi bilo v resničnih življenjskih okoliščinah pomembno, pa osnutek tega ne upošteva. Odgovorilo je devet mladih: štirje v Bolgariji, trije v Italiji in dva v Flandriji. Vsi sodelujoči iz Italije in Flandrije so bili starejši od 18 let. V Emiliji - Romanji je to povezano z regionalno opredelitvijo, ki starostno mejo za mlade oskrbovalce razširja do 24. leta; v Flandriji pa s tem, katere mlade je bilo mogoče doseči v času, namenjenem zbiranju povratnih informacij.

Odgovori so bili zbrani anonimno. Dvostranski povzetek je bil partnerjem na voljo tako v obliki za tisk kot v obliki spletnega obrazca, da so se mladi lahko odzvali na način, ki jim je najbolj ustrežal. Imena, kontaktnih podatkov ali drugih podatkov, ki bi omogočali identifikacijo, nismo zbirali. Sodelujočih prav tako nismo spraševali o njihovem lastnem položaju mladega oskrbovalca; vprašanja so se nanašala na zasnovo pogojev in mehanizmov, ne na njihove osebne okoliščine. Tako je obseg zbranih podatkov ostal sorazmeren z namenom te aktivnosti, mladi oskrbovalci pa so lahko svobodno komentirali dvostranski povzetek Okvira. Vsi podatki so bili obdelani v skladu z GDPR. Sodelujoči so bili že na začetku obveščeni o tem, kaj sodelovanje vključuje: da je prostovoljno, da lahko posamezna vprašanja preskočijo, da bodo njihovi komentarji v tem Okviru navedeni v obliki, ki ne omogoča identifikacije, in da bodo prispevali k pilotnim dejavnostim v okviru naloge 3.3. Pojasnjeno jim je bilo tudi, da njihovo sodelovanje ne bo vplivalo na podporo, ki jo prejema v svojem okolju.

Šlo je za kritični pregled že pripravljenega dokumenta, ne pa za proces soustvarjanja. Število sodelujočih je bilo premajhno, da bi na tej podlagi lahko sklepali, kaj si mladi oskrbovalci na splošno želijo ali katerim možnostim dajejo prednost, zato takšnih zaključkov ne podajamo. Sodelujoči so bili pozvani, naj izpostavijo primere, ko posamezna rešitev ni bila skladna z njihovimi lastnimi izkušnjami. Njihovi komentarji so v besedilu predstavljeni v razdelkih »Mladi oskrbovalci o tem mehanizmu« in »Mladi oskrbovalci o teh pogojih« kot kritične opombe ob posameznih mehanizmi in pogojih, ne pa kot spremembe samega Okvira. Več njihovih komentarjev odpira vprašanja, na katera bodo lahko ustrezneje odgovorile pilotne dejavnosti v okviru naloge 3.3. Njihova vključitev ob posamezne mehanizme pa omogoča, da se ta vprašanja dovolj konkretno opredelijo za nadaljnje preverjanje.

Ti viri skupaj predstavljajo dokazno podlago Okvira: uveljavljene standarde sodelovanja otrok, strokovno in organizacijsko znanje ter življenjske izkušnje mladih oskrbovalcev, zbrane v okviru posvetovanj D3.1 in dodatno preverjene s kritičnimi pripombami mladih oskrbovalcev na sam osnutek Okvira.

2. Okvir evropskih in mednarodnih politik ter pobud

Okvir izhaja iz ključnih evropskih in mednarodnih političnih instrumentov ter pobud, ki priznavajo pravico otrok, da izrazijo svoje mnenje in sodelujejo pri odločitvah, ki vplivajo na njihovo življenje, ter poudarjajo potrebo po ustrezni podpori otrokom v ranljivih položajih. Posebno pozornost namenjajo zagotavljanju, da lahko otroci in mladi, ki se soočajo s prikrajšanostjo, izključenostjo ali drugimi oblikami ranljivosti, to pravico uresničujejo enakopravno z drugimi.

Na ravni Evropske unije je **Evropsko jamstvo za otroke** ključni politični okvir EU za izboljšanje dostopa otrok v ranljivih položajih do osnovnih storitev ter za zmanjševanje revščine otrok in socialne izključenosti. V skladu s Priporočilom Sveta (EU) 2021/1004 se

države članice spodbuja, naj zagotovijo dostop do predšolske vzgoje in varstva, izobraževanja ter zdravstvenega varstva, pa tudi učinkovit dostop do zdrave prehrane in ustreznega bivališča (Svet Evropske unije, 2021). Čeprav mladi oskrbovalci niso izrecno opredeljeni kot posebna ciljna skupina, se mnogi med njimi srečujejo z izzivi na področju izobraževanja, zdravja, dobrega počutja in socialne vključenosti, ki so neposredno povezani s cilji Evropskega jamstva za otroke. Ukrepi za boljše prepoznavanje mladih oskrbovalcev, njihovo vključevanje in podporo lahko zato prispevajo k izvajanju Evropskega jamstva za otroke na nacionalni, regionalni in lokalni ravni.

Platforma EU za sodelovanje otrok, pobuda Evropske komisije, predstavlja pomemben mehanizem na evropski ravni za omogočanje smiselnega sodelovanja otrok pri oblikovanju politik in sprejemanju odločitev (Evropska komisija, b.d.). Spodbuja načela, kot so inkluzivnost, dostopnost, zagotavljanje povratnih informacij ter vključevanje otrok v procese odločanja. Ta načela so upoštevana v Okviru za sodelovanje in zagovorništvo mladih oskrbovalcev ter oblikujejo njegov pristop k sodelovanju mladih oskrbovalcev.

Okvir upošteva tudi Priporočilo CM/Rec(2012)2 Odbora ministrov Sveta Evrope državam članicam o sodelovanju otrok in mladih, mlajših od 18 let. Priporočilo poziva k zaščiti in spodbujanju pravic otrok do sodelovanja ter k ustvarjanju smiselnih možnosti za sodelovanje v šolah, zdravstvu, lokalnih skupnostih, storitvah in javnem odločanju (Svet Evrope, 2012). Na mednarodni ravni se Okvir opira na Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah, zlasti na 12. člen, ki priznava pravico vsakega otroka, da svobodno izrazi svoje mnenje o vseh stvareh, ki ga zadevajo, pri čemer je treba njegovemu mnenju nameniti ustrezno težo glede na otrokovo starost in zrelost (Združeni narodi, 1989).

Okvir temelji tudi na Splošnem komentarju št. 12 Odbora Združenih narodov za pravice otroka, ki poudarja, da je treba smiselno sodelovanje razumeti kot stalen proces izmenjave informacij in dialoga med otroki in odraslimi. Poudarja, da mora biti sodelovanje pregledno in informativno, prostovoljno, spoštljivo, ustrezno, otrokom prijazno, vključujoče, podprto z usposabljanjem, varno, občutljivo za tveganja ter odgovorno (Odbor Združenih narodov za pravice otrok, 2009). Ti instrumenti in pobude

skupaj vzpostavljajo jasno podlago Okvira: mladi oskrbovalci morajo biti prepoznani in informirani, imeti morajo podporo pri varnem in prostovoljnem izražanju svojih mnenj, smiselno morajo biti vključeni v odločitve, ki vplivajo na njihova življenja, ter seznanjeni s tem, kako je njihovo sodelovanje vplivalo na te odločitve.

3. Kaj smo se naučili iz D3.1

Posvetovanja z deležniki, izvedena v okviru delovnega paketa št. 3, so zagotovila dragocen vpogled v izkušnje mladih oskrbovalcev s sodelovanjem, njihova pričakovanja in potrebe po podpori ter v stališča družinskih članov, strokovnjakov in oblikovalcev politik. Posvetovanja so bila izvedena v treh različnih nacionalnih kontekstih in so vključevala razmeroma majhne in nereprezentativne vzorce, zato njihovih ugotovitev ne smemo posploševati na vse mlade oskrbovalce ali skupine deležnikov. Kljub temu so se v sodelujočih državah in med različnimi skupinami deležnikov pojavile številne ponavljajoče se teme, ki zagotavljajo pomembne praktične vpogleda za razvoj Okvira.

Ugotovitve so pokazale, da mladi oskrbovalci v obstoječih strukturah sodelovanja ostajajo večinoma nevidni. Hkrati so deležniki prepoznali skupen nabor pogojev, ki omogočajo smiselno sodelovanje, vključno s prilagodljivostjo, čustveno varnostjo, povezovanjem z vrstniki, podporo zaupanja vrednih odraslih, spoštovanjem zasebnosti in zaupnosti ter jasnimi povratnimi informacijami o tem, kako so bili prispevki mladih upoštevani in uporabljeni.

V naslednjih razdelkih so povzeta glavna spoznanja iz posvetovanj ter pojasnjeno, kako so vplivala na oblikovanje načel, mehanizmov sodelovanja in smernic za izvajanje Okvira za vključevanje.

3.1 Mladi oskrbovalci

V vseh treh sodelujočih državah so mladi oskrbovalci poročali, da imajo pogostejše občutek, da so slišani v neformalnih okoljih, v družini, med prijatelji ter v mladinskih skupinah in vrstniških okoljih kot pa v formalnih institucijah. Mnogi so razlikovali med tem, da dobijo priložnost za izražanje, in tem, da so resnično slišani. Občutek, da so slišani, je bil povezan s spoštovanjem, razumevanjem, jasnimi povratnimi informacijami in vidnimi dokazi, da je njihov prispevek vplival na odločitve ali privedel do sprememb.

Glavne ovire za sodelovanje so vključevale pomanjkanje časa, utrujenost, čustveni pritisk, prekrivanje različnih obveznosti ter strah pred obsojanjem in stigmo, povezano z oskrbovalnimi obveznostmi.

Mladi so jasno izrazili prednost prilagodljivim, dostopnim in nezahtevnim možnostim sodelovanja, zlasti takim, ki vključujejo vrstnike s podobnimi izkušnjami. Zasebnost, zaupnost, čustvena varnost in podpora zaupanja vrednih odraslih so se pokazale kot bistveni pogoji za smiselno sodelovanje.

Posledice za okvir

- Možnosti za sodelovanje morajo biti prilagodljive, fleksibilne in zasnovane glede na razpoložljivost mladih, ne pa glede na organizacijsko priročnost.
- Prednost je treba dati pristopom, ki temeljijo na vrstniški podpori.
- Zaupnost in čustveno varnost je treba zagotoviti z ustrezno čustveno podporo.
- Mladi morajo pravočasno prejeti jasne in dostopne povratne informacije, ki pojasnjujejo, kako so bila njihova stališča upoštevana ter kako so vplivala na odločitve in rezultate.

3.2 Družine

Družine so sodelovanje mladih oskrbovalcev na splošno podpirale in priznavale njihovo pravico, da so slišani. Ob tem so izrazile pomisleke glede morebitne čustvene obremenitve, ki jo lahko povzroči sodelovanje, dodatnega pritiska, ki bi ga lahko ustvarila, ter tveganja stigmatizacije. Sodelovanje so ocenile kot najbolj sprejemljivo, kadar je prostovoljno, jasno pojasnjeno, spoštuje zasebnost in je prilagojeno družinskim okoliščinam. Poudarile so tudi pomen podpore zaupanja vrednih odraslih ter ustrezne čustvene in praktične podpore pred sodelovanjem, med njim in po njem.

Posledice za okvir

- Sodelovanje mora biti prostovoljno in jasno razloženo, pri čemer moramo zagotoviti dostopne informacije o njegovem namenu, obliki in možnih izidih.
- Dejavnosti morajo upoštevati družinske okoliščine mladih oskrbovalcev, njihove oskrbovalne obveznosti, razpoložljivost in potrebe po podpori.
- Družinski člani morajo biti ustrezno obveščeni in vključeni, kadar je to v najboljšem interesu mladih oskrbovalcev ter v skladu z njihovimi željami.
- Ukrepe za zaščito, zaupnost in čustveno podporo je treba jasno predstaviti že na začetku.
- Pred, med in po sodelovanju mora biti na voljo ustrezna čustvena in praktična podpora.

3.3 Strokovnjaki

Strokovnjaki so dosledno poročali o težavah pri prepoznavanju morebitnih oskrbovalnih obveznosti in občutljivem prepoznavanju mladih oskrbovalcev, kar je predstavljalo glavno oviro za sodelovanje. V vseh sodelujočih državah so številni strokovnjaki poročali o omejenih izkušnjah z vključevanjem mladih oskrbovalcev v obstoječe strukture sodelovanja otrok in mladih. Poudarili so tudi vrsto institucionalnih ovir, vključno s pomanjkanjem ozaveščenosti o mladih oskrbovalcih, nezadostnim usposabljanjem, konkurenčnimi organizacijskimi prioritetami in omejenimi organizacijskimi zmogljivostmi za načrtovanje ter podporo smiselnemu sodelovanju.

Posledice za okvir

- Pred začetkom dejavnosti sodelovanja morajo biti vzpostavljeni postopki ozaveščanja ter občutljivega prepoznavanja in identifikacije.
- Osebe mora biti ustrezno usposobljeno o mladih oskrbovalcih, pravicah otrok do sodelovanja in metodah sodelovanja.
- Sodelovanje je treba, kjer je mogoče, vključiti v obstoječe strukture, da se zagotovi dostopnost, varnost in odzivnost na okoliščine mladih oskrbovalcev.
- Kadar obstoječe strukture ne morejo zadovoljiti potreb mladih oskrbovalcev, je treba razviti namenske možnosti za sodelovanje.
- Organizacije morajo zagotoviti dovolj časa zaposlenih, virov in organizacijske podpore ter dodeliti jasno odgovornost za dejavnosti sodelovanja.
- Strokovnjakom mora biti na voljo praktično usmerjanje in specialistična podpora, kadar se pojavijo pomisleki ali potrebe po podpori.

3.4 Oblikovalci politik

Politični in institucionalni deležniki so prepoznali pomen sodelovanja otrok ter opozorili, da so mladi oskrbovalci v obstoječih mehanizmih sodelovanja redko vidni. Deležniki so prepoznali možnosti za vključevanje mladih oskrbovalcev v obstoječe lokalne, regionalne in nacionalne strukture sodelovanja, pri čemer so poudarili potrebo po praktičnih, vzdržnih in kontekstu prilagojenih pristopih.

Poudarili so tudi pomen delovanja znotraj obstoječih sistemov upravljanja, izobraževanja, zdravstva in socialnih storitev namesto ustvarjanja vzporednih struktur.

Posledice za okvir

- Mehanizmi sodelovanja bi morali temeljiti na obstoječih strukturah, kjer so te primerne, dostopne in se lahko odzivajo na okoliščine mladih oskrbovalcev.
- Sodelovanje mladih oskrbovalcev bi moralo biti povezano s konkretnim oblikovanjem politik, zasnovo storitev in procesi izboljševanja.
- Pristopi k sodelovanju morajo biti prilagojeni lokalnim in nacionalnim okoliščinam, hkrati pa morajo ostati skladni z osnovnimi načeli okvira.
- Za prepoznavanje, doseganje in podporo mladih oskrbovalcev je potrebno medsektorsko sodelovanje med izobraževanjem, zdravstvom, socialnimi storitvami, storitvami za mlade in civilno družbo.

3.5 Ključne ugotovitve

Kljub razlikam med državami so različne skupine deležnikov dosledno prepoznavale pet pogojev za smiselno sodelovanje mladih oskrbovalcev:

1. **Identifikacija:** mladi oskrbovalci morajo najprej biti sposobni prepoznati lastne izkušnje; organizacije in strokovnjaki pa jih morajo znati ustrezno prepoznati, da se ustvarijo varne poti k sodelovanju.
2. **Dostopnost:** priložnosti za sodelovanje morajo biti prilagodljive, vključujoče in združljive z obveznostmi mladih oskrbovalcev ter njihovimi individualnimi potrebami po podpori.
3. **Varnost:** sodelovanje mora varovati zasebnost in zaupnost in zagotavljati ustrezno čustveno podporo.
4. **Povezovanje z vrstniki:** mladi oskrbovalci morajo imeti priložnosti za sodelovanje z drugimi, ki imajo podobne izkušnje.
5. **Povratne informacije in vpliv:** otroci in mladi morajo prejeti jasne in pravočasne povratne informacije o tem, kako so bili njihovi prispevki upoštevani ter ali in na kakšen način so vplivali na sprejete odločitve.

Te ugotovitve predstavljajo podlago za načela sodelovanja, mehanizme in smernice za izvajanje, predstavljene v naslednjih razdelkih tega Okvira.

4. Načela smiselnega sodelovanja

Naslednja načela opisujejo, kaj praviloma prispeva k smiselnemu sodelovanju mladih oskrbovalcev ter kakšne so odgovornosti organizacij in odraslih, ki jo omogočajo. Temeljijo na Minimalnih standardih podpore, določenih v rezultatu D2.2, ki izhajajo iz 12. člena Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, in so organizirana v skladu z modelom dimenzij sodelovanja Laure Lundy (prostor, glas, občinstvo, vpliv). Iste štiri dimenzije strukturirajo tudi mehanizme sodelovanja, predstavljene v 5. poglavju, ter okvir spremljanja in vrednotenja v 7. poglavju. S tem se vzpostavlja dosledna povezava med načeli Okvira, njegovimi praktičnimi mehanizmi in merili, ki se uporabljajo za ocenjevanje njihove učinkovitosti.

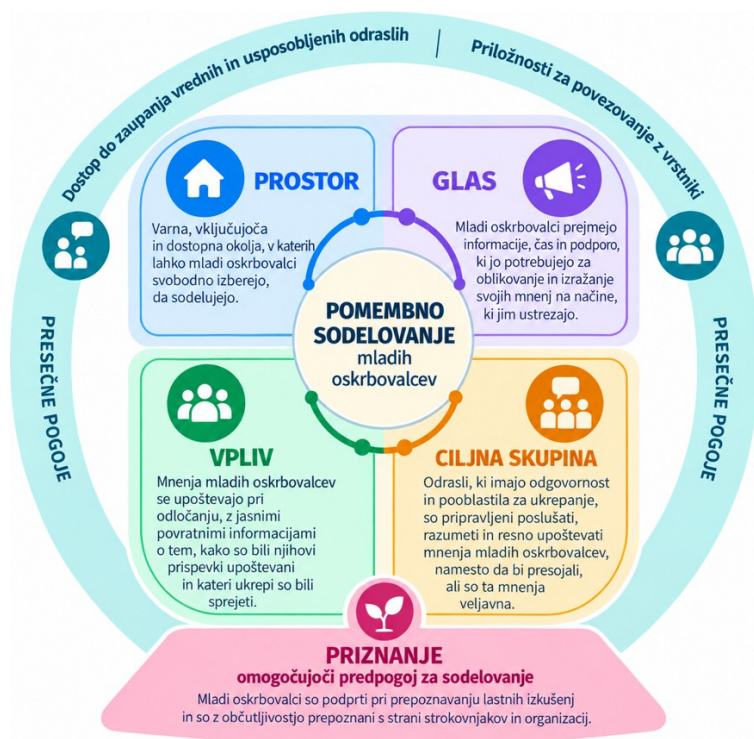
Prepoznavanje je predpogoj, na katerem temeljijo vse štiri dimenzije. Mladi oskrbovalci ne morejo izkoristiti možnosti za sodelovanje, če njihove okoliščine in izkušnje ostajajo povsem neprepoznane. Vendar mora biti prepoznavanje občutljivo, prostovoljno ter povezano z ustreznimi informacijami in podporo. Ne sme biti vsiljivo ali od mladih zahtevati, da sprejmejo oznako »mladi oskrbovalec«. Prepoznavanje je zato temeljni pogoj za sodelovanje: mladim oskrbovalcem je treba omogočiti, da prepoznajo in razumejo lastne izkušnje, strokovnjaki in organizacije pa jih morajo prepoznavati na občutljiv in nevsiljiv način.

Naslednje štiri dimenzije skupaj opredeljujejo pogoje, ki morajo biti izpolnjeni za smiselno sodelovanje:

- **Prostor:** varna, vključujoča in dostopna okolja, v katerih se lahko mladi oskrbovalci sami odločijo, ali želijo sodelovati.
- **Glas:** mladi oskrbovalci dobijo informacije, čas in podporo, ki jih potrebujejo, da oblikujejo in izrazijo svoja mnenja na način, ki jim ustreza.
- **Občinstvo:** odrasli, ki imajo odgovornost in pristojnost za ukrepanje ter so pripravljeni prisluhniti, razumeti in stališča mladih oskrbovalcev tudi upoštevati, namesto da bi presojali njihovo veljavnost.
- **Vpliv:** stališčem mladih oskrbovalcev se pri odločanju pripisuje ustrezna teža, ob tem pa mladi prejmejo jasne povratne informacije o tem, kako so bili njihovi prispevki upoštevani in kateri ukrepi so sledili.

Te štiri dimenzije so ločene, a medsebojno povezane. Lundyjin model jih umešča v dva vidika pravice otrok do izražanja mnenja v skladu z 12. členom Konvencije ZN o otrokovih pravicah: »Prostor« in »Glas« se nanašata na pravico do izražanja mnenja, medtem ko se »Občinstvo« in »Vpliv« nanašata na pravico, da se temu mnenju pripiše ustrezna teža (Lundy, 2007). V tem vrstnem redu so predstavljene zaradi jasnosti in ne kot zaporedje korakov, ki jih je treba opraviti. Ustrezno zagotovljena prostor in glas nista ločeni fazi, ki bi ju bilo treba zaključiti, preden se vključita tudi občinstvo in vpliv.

Dva dodatna pogoja se nanašata na vse štiri dimenzije. Prvič, mladi oskrbovalci morajo imeti **dostop do zaupanja vrednih, sočutnih in usposobljenih odraslih**, ki jim lahko nudijo praktično in čustveno podporo skozi celoten proces sodelovanja. Drugič, kadar si to želijo, morajo imeti **možnosti za povezovanje z vrstniki**, ki imajo podobne izkušnje.

Slika 1: Priznanje, štiri dimenzije sodelovanja in dva prečna pogoja

(Ta slika je bila ustvarjena z uporabo sistemov umetne inteligence ter nato pregledana, preverjena in odobrena s strani ljudi, da se zagotovi njena točnost. V skladu z Uredbo (EU) 2024/1689 (Akt o umetni inteligenci).)

Predpogoj: Priznanje in prepoznavanje

Kaj pomeni? Mladi oskrbovalci so na občutljiv način prepoznani v okoljih, v katerih se že nahajajo in jih uporabljajo, ter obravnavani kot skupina s posebnimi pravicami, izkušnjami ter potrebami po podpori. Prepoznavanje se mora odzivati na njihove oskrbovalne obveznosti, ne da bi jih opredeljevalo zgolj skozi to vlogo ali od njih zahtevalo, da sprejmejo oznako »mladi oskrbovalec«.

Zakaj je pomembno? Prepoznavanje ne more temeljiti zgolj na tem, da mladi oskrbovalci sami razkrijejo svoje okoliščine, saj so oskrbovalne obveznosti pogosto skrite, v družinah normalizirane ali pa jih ne prepoznajo niti družinski člani niti mladi sami. Prepoznavanje je zato predpogoj za smiselno sodelovanje.

Kontrolni seznam:

- Usposobite zaposlene v okoljih, ki jih mladi oskrbovalci in njihove družine že uporabljajo, vključno s šolami in drugimi izobraževalnimi ustanovami, socialnimi službami, občinskimi mladinskimi službami in skupnostnimi organizacijami ter zdravstvenimi službami, kjer je družina pogosto že

prepoznana, mladi oskrbovalec pa ne, da znajo prepoznati morebitne oskrbovalne obveznosti in se nanje odzvati na občutljiv način.

- Mlade oskrbovalce prepoznajte kot posebno skupino v ustreznih politikah, strategijah in organizacijskih postopkih.
- Upoštevajte celostni razvoj otroka in ne zgolj njegove oskrbovalne vloge.
- Zagotovite, da je prepoznavanje prostovoljno, zaupno, nestigmatizirajoče in povezano z ustrezno podporo.
- Vzpostavite jasne poti za zagotavljanje informacij, ocenjevanje potreb, napotitev k ustreznim službam in zagotavljanje podpore, kadar so prepoznane dodatne potrebe.

Prostor: varna in spodbudna okolja

Kaj to pomeni. Mladi oskrbovalci imajo dostop do varnih, vključujočih in otroku prilagojenih prostorov, v katerih se lahko sami odločijo za sodelovanje. Za sodelovanje prejmejo praktično podporo, dostopne informacije in potrebne razumne prilagoditve. Prostor predstavlja podporno okolje za sodelovanje; vključuje pogoje, odnose in procese, ki omogočajo sodelovanje.

Zakaj je to pomembno? Mladi oskrbovalci potrebujejo priložnosti, v katerih so lahko preprosto otroci in mladi, brez oskrbovalnih obveznosti. Potrebujejo tudi jasne in dostopne poti za vključevanje v obstoječe strukture sodelovanja. Pri tem sta posebej pomembna dva vidika. Prvič, potreben je lahko pristop, usmerjen na celotno družino, saj lahko ustrezna podpora osebi, ki prejema oskrbo, zmanjša ovire za sodelovanje mladega oskrbovalca. Ob tem je treba ohraniti ravnotežje s pravico mlade osebe do zasebnosti, avtonomije in neodvisne podpore. Drugič, potrebno je učinkovito medsektorsko usklajevanje, da mladi oskrbovalci in njihove družine ne ostanejo sami pri iskanju poti skozi sisteme izobraževanja, zdravstva, socialnega varstva in storitev v skupnosti.

Kontrolni seznam:

- Zagotovite varne, prijazne in dostopne fizične ali digitalne prostore za sodelovanje.
- Informacije podajajte jasno, na način, prilagojen starosti, in prek več kot enega komunikacijskega kanala.
- Ustvarite jasne poti za vključevanje v obstoječe strukture sodelovanja otrok in mladih.
- Razmislite, kakšno podporo bi lahko mladi oskrbovalec in njegova družina potrebovali pred, med in po sodelovanju.
- Zagotovite učinkovito sodelovanje in usklajevanje med šolami, zdravstvenimi in socialnovarstvenimi službami, mladinskimi službami ter drugimi relevantnimi organizacijami.

Glas: podpora pri izražanju mnenj

Kaj to pomeni? Mladim oskrbovalcem se aktivno pomaga pri oblikovanju in izražanju njihovih stališč na načine, ki se jim zdijo primerni. Sami se odločajo, ali, kdaj in kako bodo sodelovali, kaj želijo deliti ter katere načine komuniciranja imajo raje.

Zakaj je to pomembno? Biti slišan pomeni več kot zgolj biti vprašan. Smiselno sodelovanje lahko zahteva čas za razmislek, dostopne informacije, spodbudo ter uporabo različnih prilagodljivih in ustvarjalnih metod, kot so risanje, photovoice, kartiranje skupnosti in življenjskega poteka, pripovedovanje zgodb ter digitalna orodja, prilagojena starosti, okoliščinam, komunikacijskim preferencam in potrebam po podpori posameznega mladega oskrbovalca. Te metode izhajajo iz participativne prakse in so tukaj omenjene kot praktična orodja znotraj posameznih mehanizmov, ne kot raziskovalna metodologija (Neumeister et al., 2024). Mladi oskrbovalci morajo imeti dostop do usposobljenih in zaupanja vrednih odraslih, ki jim lahko pomagajo razumeti proces in izraziti njihova stališča. Podpora mora biti na voljo, kadar je potrebna, ob hkratnem spoštovanju mladih, ki želijo sodelovati samostojno, anonimno ali skupaj z vrstniki. Pravica do sodelovanja vključuje tudi pravico, da posameznik ne sodeluje. Sodelovanje mora biti prostovoljno skozi celoten proces.

Kontrolni seznam.

- Uporabite ustvarjalne metode, prilagojene posameznemu mlademu oskrbovalcu.
- Ponudite izbiro med ustnimi, pisnimi, vizualnimi, ustvarjalnimi in digitalnimi načini sodelovanja.
- Zagotovite jasne, starostno ustrezne in dostopne informacije, preden mlade oskrbovalce zaprosite, da izrazijo svoja stališča.
- Zagotovite podporo usposobljene in zaupanja vredne odrasle osebe, ne da bi zahtevali njeno stalno prisotnost pri vsaki dejavnosti.
- Poskrbite, da bo sodelovanje mladih oskrbovalcev resnično prostovoljno in da ga bodo lahko kadarkoli prekinili.

Publika: prisluhniti brez presojanja

Kaj to pomeni? Odrasli in institucije, ki sprejemajo mnenja mladih oskrbovalcev, so pripravljeni prisluhniti, razumeti in jih jemati resno, namesto da sodelovanje obravnavajo predvsem kot priložnost za njihovo ocenjevanje, preverjanje ali presojanje.

Zakaj je to pomembno? Mladi oskrbovalci lahko strokovnjake doživljajo predvsem kot tiste, ki jih ocenjujejo, ne pa kot vir podpore, zato lahko zaradi strahu pred negativnimi posledicami določene informacije zadržijo zase. Nekateri se bojijo, da bo razkritje njihove oskrbovalne situacije privedlo do poseganja v družino ali do kritike načina, kako se družina spoprijema s situacijo (D2.2). Odprto in sprejemajoče poslušanje je nujno,

vendar samo po sebi ni dovolj. Če poslušanju ne sledita odziv ali možnost spremembe lahko sodelovanje ostane le simbolično. Odgovornost za upoštevanje stališč mladih oskrbovalcev in zagotavljanje povratnih informacij je obravnavana v okviru dimenzije »Vpliv«.

Kontrolni seznam.

- Občinstvo vnaprej seznani s pravicami otrok do sodelovanja, aktivnega poslušanja in nesodnega sodelovanja.
- Odkrito izpostavite strah pred morebitnimi posledicami.
- Pojasnite, da sodelovanje ne bo uporabljeno v škodo mladega oskrbovalca ali njegove družine.
- Pojasnite, kdo bo seznanjen s stališči mladih oskrbovalcev ter kako bodo podatki zabeleženi, posredovani in uporabljeni.
- Jasno razložite, ali je namen dejavnosti sodelovanje, posvetovanje, ocenjevanje ali kombinacija teh namenov.

Vpliv: delitev moči, povratne informacije in sistemsko umeščanje

Kaj to pomeni? Stališča mladih oskrbovalcev vodijo v premišljene odločitve in vidne spremembe, mladi oskrbovalci pa so, kadar je to primerno, smiselno vključeni v oblikovanje odločitev. Sodelovanje poteka neprekinjeno in je del redne prakse, namesto da bi ostalo enkratna dejavnost.

Zakaj je to pomembno? Vpliv je ključna dimenzija sodelovanja in točka, kjer se zapolni vrzel med tem, da je nekdo zgolj vprašan, in tem, da je dejansko slišan. Zahteva soustvarjanje pri načrtovanju, izvajanju in vrednotenju; pravočasne in otrokom prijazne povratne informacije, ki mladim oskrbovalcem pokažejo, kako so bila njihova stališča upoštevana in kaj se je zaradi tega spremenilo; ter prenos preizkušenih modelov iz pilotnih dejavnosti v trajno in ustrezno podprto prakso. Vpliv ne pomeni, da je treba uresničiti vsako izraženo stališče, temveč da je vsako stališče vzeto resno in dejansko upoštevano. Prav tako ni enkraten proces z jasno končno točko: mehanizmi naj bodo vključeni v redno prakso ter se redno ponovno pregledujejo in prilagajajo, ne pa izvedeni le enkrat.

Seznam za preverjanje.

- Kjer je to ustrezno, vključujte mlade oskrbovalce v sooblikovanje in soustvarjanje, ne le v posvetovanje.
- Zaključite proces s pravočasnimi, dostopnimi in otrokom prijaznimi povratnimi informacijami v smislu »povedali ste-ukrepali smo« ter zagotovite dostopno in varno možnost za podajo pritožb.
- Kadar predlogov ni mogoče uresničiti, podajte iskreno in razumljivo pojasnilo.

- Ocenite, ali je sodelovanje vplivalo na politike, storitve, prakse ali rezultate, namesto da merite le udeležbo ali zadovoljstvo.
- Načrtujte, da bo mehanizem trajno vključen v sistem, ne pa le pilotno preizkušen in nato opuščen.

Raznolikost in vključevanje

Mladi oskrbovalci niso homogena skupina, zato sodelovanje, zasnovano za »povprečnega« mladega oskrbovalca, ne bo doseglo vseh. Razpoložljivi evropski podatki kažejo, da med prepoznanimi mladimi oskrbovalci prevladujejo dekleta, ki pogosto predstavljajo med 60 in 70 odstotkov vseh prepoznanih mladih oskrbovalcev (Evropski parlament, 2024). Vendar ta vzorec ni enak v vseh okoljih. Italijanska raziskava med mladimi, starimi od 15 do 24 let, je pokazala nekoliko večjo razširjenost oskrbovanja med fanti (Evropski parlament, 2024), medtem ko nedavni longitudinalni podatki iz Združenega kraljestva kažejo, da se delež mladih oskrbovalcev med fanti povečuje (Letelier et al., 2024). Podatkov o mladih oskrbovalcih z migrantskim ozadjem in iz etničnih manjšin je manj. Longitudinalne študije iz Združenega kraljestva kažejo, da je med mladimi iz nekaterih etničnih manjšin večja verjetnost, da prevzamejo oskrbovalno vlogo (Di Gessa et al., 2022; Letelier et al., 2024). Primerljivi podatki za celotno Evropo niso na voljo, prav tako kategorij, povezanih z etnično pripadnostjo in migracijami, ni mogoče neposredno prenašati med različnimi nacionalnimi konteksti. To ima pomembne posledice za sodelovanje. Kadar sestava in izkušnje populacije mladih oskrbovalcev niso dovolj poznane, organizacije ne morejo predpostavljati, da bodo splošne metode ozaveščanja enako učinkovite za vse skupine. Sodelovanje je zato treba načrtovati proaktivno in vključujoče, tako, da zajame mlade oskrbovalce z različnimi in medsebojno prepletenimi okoliščinami, ne pa predvsem tistih, ki so že prepoznani, samozavestni ali povezani s storitvami.

Mladi oskrbovalci o teh pogojih:

Vseh devet sodelujočih je pogoje, navedene v tem poglavju, ocenilo kot pomembne in nihče ni predlagal, da bi katerega izpustili. Dodatno so opozorili predvsem na to, kateri od teh pogojev je v praksi pogosto spregledan. Najpogostejše so izpostavili iskrene povratne informacije: odrasli mlade vprašajo za mnenje, nato pa jim ne povedo, kaj se je zgodilo zatem.

»Če nas vprašajo, kaj mislimo, bi nam morali kasneje povedati, kaj se je zaradi tega zgodilo.« (mladi oskrbovalec¹, Bolgarija)

Na drugem mestu je bila potreba po prilagajanju posameznim okoliščinam. V Italiji so jo opisali kot najtežje uresničljiv pogoj, saj se oskrbovalne situacije med seboj razlikujejo in so pogosto nepredvidljive. Sodelujoči so opozorili tudi na obremenitve, ki v tem poglavju

¹ Zaradi boljše berljivosti v besedilu uporabljamo moško slovnično obliko kot generično poimenovanje za vse spole. Ob tem upoštevamo, da tudi med mladimi oskrbovalci skrbstveno delo ni spolno nevtrarno in da dekleta pogosto prevzemajo več skrbstvenih obveznosti.

niso izrecno navedene: da morajo oskrbovalno situacijo vedno znova razlagati različnim odraslim ter da so jim odrasli postavljajo vprašanja, ki posegajo globlje v družinsko življenje, kot je za samo dejavnost potrebno. Eden od sodelujočih iz Italije je tveganje sodelovanja, še preden je mlada oseba na to pripravljena, opisal kot razkrivanje »najbolj krhkega dela sebe« ter opozoril, da lahko zaradi tega mladi ostanejo izpostavljeni, namesto da bi imeli občutek, da so bili slišani. Sodelujoči iz Flandrije je izpostavil drugačno tveganje: da vprašanja o oskrbovanju hitro postanejo presojanje tega, kako skrbi za druge, in lahko mladega oskrbovalca znova potisnejo v položaj, ko postavlja sebe na stranski tir. Drugi sodelujoči iz Flandrije je isto potrebo izrazil nekoliko drugače: včasih manjka predvsem to, da ti nekdo preprosto prisluhne, ne da bi takoj začel ponujati rešitve ali izražati pomilovanje.

Kaj iz tega izhaja. Ti odzivi manj govorijo o ovirah za vključitev in bolj o vprašanjih varnosti, ki se pojavijo, ko mladi oskrbovalec že sodeluje v dejavnostih. Presojanje tega, kako skrbi za druge, sporočilo, da je premlad, da bi razumel svojo situacijo, ali odziv, ki temelji predvsem na pomilovanju, opozarjajo na pomemben vidik: kako strokovnjaki gledajo na mladega oskrbovalca in kako z njim ravnajo. Ne gre zgolj za vprašanje tona ali dobrih namenov. Tak odnos vpliva na to, ali se mladi počutijo dovolj varne za sodelovanje, ali se lahko odkrito izrazijo ali pa ocenijo, da sodelovanje zanje ni smiselno. Odzivi kažejo tudi, da mladi tak odnos pogosto zaznajo prej, kot se odrasli zavejo, da ga izražajo. Zato je pomembno, da so odrasli na to pozorni. Presojanje, kdaj vprašanje posega globlje v družinsko življenje, kot je za dejavnost potrebno, in odločitev o tem, kdaj so pripravljeni sodelovati, morata ostati predmet stalnega dialoga z mladim oskrbovalcem.

5. Mehanizmi sodelovanja

To je osrednji izvedbeni del Okvira. Vsak mehanizem je predstavljen kot profil po enotni predlogi, kar organizacijam omogoča, da razumejo ne le, kaj posamezni mehanizem vključuje, temveč tudi, kako lahko podpira mlade oskrbovalce skozi vse štiri dimenzije Lundyjinega modela sodelovanja – od prostora do vpliva. Vsak profil opredeljuje odločitve, na katere naj bi mehanizem vplival, osebe ali institucije, odgovorne za sprejemanje in odzivanje na mnenja mladih oskrbovalcev, ter korake, potrebne za zagotovitev, da je sodelovanje varno, dostopno in realistično za skupino, ki je morda skrita, pod časovnim pritiskom ali nerada razkriva svoje okoliščine.

Za vseh pet mehanizmov sta pomembna dva vidika. Prvi je vrstni red njihove uporabe. Vzpostavljane vrstniške podpore in krepitve identitete (mehanizem 1) je priporočeno izhodišče, saj mladi oskrbovalci praviloma najprej potrebujejo občutek varnosti med vrstniki in sprejetosti lastne identitete, preden svoja stališča izrazijo pred širšim občinstvom. Vendar gre za priporočilo in ne za vnaprej določen vrstni red: organizacije lahko izbirajo in kombinirajo mehanizme glede na odločitve, ki jo želijo nasloviti, lokalni kontekst in želje samih mladih oskrbovalcev.

Drugi vidik je občinstvo. Vsak profil opredeljuje odločevalca, ki prejme prispevke mladih oskrbovalcev, ter način, kako se jim posredujejo povratne informacije. Sodelovanje, ki mladim omogoči, da izrazijo svoja stališča, vendar ta ne dosežejo nikogar, ki ima pristojnost za ukrepanje, namreč ostane le na ravni »Glasu«, druge od štirih dimenzij Lundyjinega modela.

Predlog projekta OUR VOICES je predvideval več možnih oblik sodelovanja, med drugim skupnostne centre virov, forume in svetovalne skupine. Okvir vključuje svetovalne skupine (mehanizem 3) ter vrstniške in participacijske skupine forumskega tipa (mehanizem 1), pri čemer so te zasnovane kot čim bolj dostopne in nezahtevne oblike sodelovanja.

Pri vzpostavljanju stalnih »centrov virov« je Okvir bolj zadržan. Ugotovitve D3.1 in D2.2 poudarjajo pomen čim bolj dostopnih in vsebinsko smiselnih oblik sodelovanja ter opozarjajo, da so lahko zahtevnejše strukture za najbolj obremenjene mlade oskrbovalce težko dostopne ali dolgoročno nevzdržne. Zato je center virov razumljen predvsem kot možen prostor za izvajanje teh mehanizmov tam, kjer že obstaja, ne pa kot struktura, ki bi jo bilo treba vzpostaviti kot prvi korak. Mehanizmi se hkrati opirajo na že obstoječe strukture, med drugim na Platformo EU za sodelovanje otrok (mehanizem 5).

Predlog profila (vsak mehanizem je predstavljen pod naslednjimi naslovi): Namen in odločitev, ki jo podpira; Lundyjine dimenzije: Ciljna skupina ali nosilec odločanja; Kako vzpostaviti; Zagotavljanje učinkovitosti za mlade oskrbovalce (prepoznavanje, dostopnost, prepoznavnost in zaščita); Zaprta zanka; Praktični primer

Spodnja tabela povzema pet mehanizmov. Podrobni profili sledijo v naslednjih poglavjih.

Tabela 1: Mehanizmi sodelovanja

1. SKUPINA ZA MEDVRSTNIŠKO PODPORO IN SODELOVANJE				
Dimenzija Lundyjinega modela (Lundy, 2007)	Ciljna skupina ali nosilec odločanja	Kaj se zahteva	Kaj naj zagotovijo organizacije	Kdaj jo uporabiti
Prostor in glas	Znotraj skupine. Odločitve o skupini se sprejemajo skupaj z njenimi člani	Kratke, predvidljive seje, na katere se lahko udeleženci pridružijo kadarkoli. Nič ne zapusti prostora brez soglasja	Kraj, hrana in potni stroški, usposobljeni voditelj, sovoditelj iz vrst udeležencev	Najprej, pred kakršnim koli sodelovanjem navzven
2. ŠOLSKI PANEL MLADIH OSKRBOVALCEV				
Dimenzija Lundyjinega modela (Lundy, 2007)	Ciljna skupina ali nosilec odločanja	Kaj se zahteva	Kaj naj zagotovijo organizacije	Kdaj jo uporabiti
Prostor in glas, doseganje ciljne skupine, ko vodstvo sprejme in odgovori.	Imenovani vodja za mlade oskrbovalce in vodstvo šole.	Nekaj kratkih sestankov na semester, ki potekajo v šolskem času. Sodelovanje je lahko diskretno.	Imenujejo naj vodja mladih oskrbovalcev, sestanki v šolskem času, pisni odgovor.	Kadar odločitev sprejema šola.
3. OBČINSKA SVETOVALNA SKUPINA ZA MLADE OSKRBOVALCE				
Dimenzija Lundyjinega modela (Lundy, 2007)	Ciljna skupina ali nosilec odločanja	Kaj se zahteva	Kaj naj zagotovijo organizacije	Kdaj jo uporabiti
Vse štiri, doseganje ciljne skupine in vpliva.	Imenovani lokalni predstavnik, ki se vnaprej strinja, da bo sprejel in odgovoril.	Pripravljalne seje in sestanek z odločevalcem. Največja časovna obveznost od vseh petih.	Zavzet nosilec odločanja, priprava, moderiranje in odziv v slogu »vi ste rekli, mi smo storili«.	Kjer je cilj vpliv na lokalno politiko ali storitve.
4. DIGITALNO SODELOVANJE				
Dimenzija Lundyjinega modela (Lundy, 2007)	Ciljna skupina ali nosilec odločanja	Kaj se zahteva	Kaj naj zagotovijo organizacije	Kdaj jo uporabiti
Prostor in glas, z možnostjo doseganja občinstva in vpliva, kadar se prispevki posredujejo odločevalcu.	Odvisno od mehanizma, v katerega je vključeno.	Mladi lahko sodelujejo takrat, ko jim ustreza, asinhrono in deloma anonimno. Javno izpostavljanje ni potrebno.	Dostopna platforma, moderiranje, ustrezni zaščitni ukrepi in jasna pot do odločevalca.	Uporablja se kot dopolnilo drugim mehanizmom, zlasti za mlade oskrbovalce, ki se ne morejo udeležiti osebno ali ne želijo biti javno izpostavljeni.
5. SODELOVANJE V OBSTOJEČIH STRUKTURAH				
Dimenzija Lundyjinega modela (Lundy, 2007)	Ciljna skupina ali nosilec odločanja	Kaj se zahteva	Kaj naj zagotovijo organizacije	Kdaj jo uporabiti
Potencialno vse štiri, saj imajo te strukture že svoje občinstvo.	Odločevalci, s katerimi so te strukture že povezane.	Sodelovanje sledi običajnemu načinu delovanja obstoječe strukture, vendar se čas in potek prilagodita oskrbovalnim obveznostim mladih oskrbovalcev. Razkritje oskrbovalne vloge ni pogoj za sodelovanje.	Prilagojeni termini, oblike sodelovanja in načini vabljenja, ustrezna priprava, ter podpora zaupanja vredne odrasle osebe.	Kadar ustrezna struktura že obstaja in se lahko prilagodi.

Mehanizem 1: Skupina za medvrstniško podporo in sodelovanje

Namen in odločitve, h katerim prispeva. Mehanizem zagotavlja varen in neobremenjujoč prostor, kjer se lahko mladi oskrbovalci srečajo s sovrstniki s podobnimi izkušnjami, se bolje počutijo v svoji vlogi, razvijejo občutek pripadnosti ter samozavest in

spretnosti, ki jim omogočajo kasnejše sodelovanje. Vrstniško povezovanje in medsebojna podpora sta pomembna že sama po sebi. Mehanizem lahko predstavlja tudi osnovo za sodelovanje prek drugih mehanizmov, kadar se člani želijo vključiti v dialog z zunanjimi odločevalci.

Dimenziji Lundyjinega modela. Prostor in glas.

Občinstvo oz. odločevalec. Neposredno občinstvo predstavljata moderator skupine in organizacija, ki skupino izvaja. Člane morata vključevati v odločitve o načinu delovanja skupine. Če se udeleženci odločijo določeno vprašanje nasloviti zunaj skupine, je treba vnaprej določiti ustreznega naslovnika, ki ima pristojnost in odgovornost, da se na njihove predloge odzove.

Kako vzpostaviti skupino. V zaupanja vredni organizaciji se vzpostavi redna, neobremenjujoča skupina, ki združuje ustvarjalne in družabne dejavnosti z možnostmi za pogovor. Poskrbeti je treba za hrano in kritje potnih stroškov ter zagotoviti možnost digitalnega sodelovanja in potrebne prilagoditve za dostopnost. Srečanja naj vodijo usposobljeni odrasli, kjer je to primerno, pa naj pri vodenju sodeluje tudi mladi ali nekdanji mladi oskrbovalec.

Kako zagotoviti, da bo to delovalo za mlade oskrbovalce. Prepoznavanje mladih oskrbovalcev poteka prek obstoječih stikov, odnosov, komunikacijskih kanalov in poti do podpore v organizaciji, ki skupino izvaja, pa tudi prek šol, zdravstvenih in socialnih služb ter organizacij v skupnosti. Pri nagovarjanju mladih je bolje opisovati izkušnje in odgovornosti, ki so povezane z oskrbovanjem, kot pa se zanašati zgolj na izraz »mladi oskrbovalec«.

Kar zadeva razpoložljivost, naj bodo srečanja kratka, prilagodljiva in časovno predvidljiva. Kjer je mogoče, naj bo vsako srečanje zasnovano kot samostojna celota, tako da ima mlada oseba od njega korist tudi, če se ga udeleži samo enkrat. Takšna oblika je primerna za mlade oskrbovalce, ki se ne morejo zavezati rednemu obiskovanju

skupine. Mladi oskrbovalci naj sami odločajo, kako aktivno želijo sodelovati. Omogočeno jim mora biti, da samo poslušajo, ne sodelujejo pri posamezni dejavnosti, si vzamejo odmor ali prenehajo sodelovati, ne da bi zaradi tega utrpeli kakršne koli negativne posledice.

Kar zadeva vidnost, gre za varen in nejavni prostor, iz katerega se brez soglasja udeležencev ne posreduje noben njihov prispevek. Zagotoviti je treba tudi, da je pred srečanjem, med njim in po njem na voljo zaupanja vredna odrasla oseba ter da so vzpostavljeni jasni postopki varovanja in povezovanja z ustrezno podporo.

Povratna informacija in odziv. Člani sodelujejo pri odločanju o tem, kaj skupina počne in kdaj se srečuje, ter lahko vidijo, da se njihove odločitve tudi uresničujejo. Če se odločijo svoja skupna stališča posredovati navzven, morajo moderatorji pojasniti, kdo jih je prejel, kakšen odziv je sledil in kateri ukrepi so bili sprejeti.

Praktični primer. Organizacija za podporo mladim oskrbovalcem enkrat tedensko po pouku organizira skupino, ki združuje skupni obrok, ustvarjalno dejavnost in odprt pogovor. Stroški prevoza so kriti, pri vodenju pa sodeluje tudi usposobljen vrstniški sovoditelj. Udeležba je odprta in ne zahteva rednega obiskovanja, zato ima od srečanja korist tudi tisti, ki se ga lahko udeleži le enkrat. Sčasoma člani od preprostega srečevanja z drugimi v podobnem položaju preidejo k skupnemu odločanju o dejavnostih skupine, nekateri pa določeno vprašanje nadalje naslovijo prek mehanizma 3. Brez soglasja udeležencev se iz skupine ne posreduje ničesar.

Za uvrstitev tega mehanizma na prvo mesto sta pomembni dve ugotovitvi: stik z vrstniki v podobni situaciji krepí občutek pripadnosti in spoznanje, da niso edini s takšno izkušnjo (ugotovitve rezultata D2.2), mladi oskrbovalci v posvetovanjih v Flandriji pa so dajali prednost vrstniškemu okolju pred svetovalnimi skupinami, katerih namen je prispevati k odločanju odraslih (ugotovitve rezultata D3.1). Umestitev tega mehanizma kot možne osnove za nadaljnje sodelovanje je zato na dokazih utemeljena predpostavka, ki jo je treba preveriti v okviru pilotnega izvajanja in vrednotenja.

Mladi oskrbovalci o tem mehanizmu:

Sodelujoči so cenili srečevanje z vrstniki, ki so v podobni situaciji, vendar so pri tem izrazili tudi največ pomislekov. V Bolgariji bi ločena skupina zunaj šole pomenila dodatno obremenitev že tako omejenega časa, sodelujoči pa so tudi poudarili, da ne želijo, da bi bile vse dejavnosti organizirane okoli oskrbovanja. V Italiji si je nekdo od sodelujočih želel skupino vrstnikov svoje starosti; drugi je bil bolj neposreden:

»To je super, ampak morda bi me skrbelo, da bi se pogovarjali samo o tem, kako je biti oskrbovalec.« (mladi oskrbovalec, Italija)

Eden od sodelujočih iz Flandrije si je želel, da bi takšna skupina obstajala, vendar izpostavil tudi, da zanjo ne bi mogel najti časa. Drugi si je želel družbe ljudi, ki bi ga razumeli, vendar je pogovore o oskrbovanju doživljal kot obremenjujoče in pričakoval, da bi bila skupina že od začetka preveč osredotočena na totemo.

Kaj iz tega izhaja. Prav tisto, kar sodelujoče pri tem mehanizmu pritegne, je zelo blizu tistemu, zaradi česar ob njem tudi oklevajo. Pričakujejo, da bodo tam spoznali ljudi, ki razumejo njihovo situacijo, ne da bi jo morali pojasnjevati, a prav ideja, da bi to predstavljalo celotno osnovo skupine, jih odvrča od sodelovanja. Izstopa dejstvo, da nobeden od pomislekov ni zadeval načina vodenja skupine, ampak so se nanašali na pomen, ki bi ga imelo članstvo v njej: še ena obveznost v omejenem času; še en okvir, organiziran okoli oskrbe; tema, o kateri je lahko utrujajoče govoriti; prostor z ljudmi v različnih življenjskih obdobjih. Vse to so izrazili sodelujoči, ki so hkrati menili, da je mehanizem dobra ideja. Ta profil to upošteva tako, da združuje ustvarjalne in družabne dejavnosti s pogovorom, pri čemer nič v odgovorih sodelujočih takšni zasnovi ne nasprotuje. Njihovi odgovori pa kažejo, da vprašanja ni mogoče rešiti zgolj z vsebino programa in izborom dejavnosti. Pomembno je tudi, kako se skupina razvija skozi čas in kaj začne pomeniti njenim članom. Na to morajo biti udeleženci in voditelji pozorni pri vsakem srečanju: odločitev o tem, ali in kako bodo mladi govorili o oskrbovanju, mora vedno ostati njihova izbira in se nikoli ne sme spremeniti v obveznost, povezano s sodelovanjem v mehanizmu.

Mehanizem 2: Šolski panel mladih oskrbovalcev

Namen in odločitve, h katerim prispeva. Strukturiran način, s katerim lahko mladi oskrbovalci v šoli sooblikujejo prakse prepoznavanja, priznavanja, podporne ukrepe in politike dobrega počutja. Mehanizem lahko prispeva k odločitvam o šolskih politikah, praksah osebja, ureditvah glede prisotnosti pri pouku, učni podpori in komunikaciji z družinami.

Dimenziji Lundyjinega modela. Prostor in glas, doseganje ciljne skupine, ko vodstvo šole sprejme priporočila panela, se nanje odzove in na njihovi podlagi tudi ukrepa.

Občinstvo oz. odločevalec. Glavno občinstvo predstavljata imenovana odgovorna oseba za mlade oskrbovalce na šoli in vodstvo šole, skupaj z morebitno zunanjo svetovalno ali podporno službo za učence, s katero šola sodeluje. Glede na izpostavljena vprašanja so lahko pomembni naslovniki tudi upravljavski organ šole ali službe za

podporo učencem. Šola mora jasno določiti, katera oseba ali organ ima pristojnost, da se odzove na posamezno priporočilo.

Kako vzpostaviti delovanje. Vzpostavi se manjši panel, ki se sestane nekajkrat v vsakem ocenjevalnem obdobju, podpira pa ga imenovana odgovorna oseba za mlade oskrbovalce na šoli. Hkrati je treba zagotoviti ustaljen način, po katerem lahko predlogi skupine dosežejo vodstvo. Mladi oskrbovalci naj sodelujejo pri določanju oblike skupine, pogostosti srečanj in načina dela.

Kako zagotoviti, da bo sistem deloval v korist mladih oskrbovalcev. Prepoznavanje poteka prek obstoječih šolskih poti, kot so postopki ob vpisu ali evidence učencev, svetovalni in podporni delavci ter morebitne zunanje podporne službe, pri čemer tudi sam panel prispeva k boljšemu prepoznavanju mladih oskrbovalcev. Učence je treba povabiti zasebno in jim zagotoviti jasne informacije o namenu panela, ureditvi zaupnosti in prostovoljni naravi sodelovanja. Zaradi časovne dostopnosti naj srečanja potekajo med poukom, ne po njem, in naj bodo kratka. Sodelovanje bi moralo biti diskretno, tako da mladi oskrbovalci niso razkriti svojim vrstnikom. Ponuditi je treba različne načine sodelovanja, vključno z anonimnimi predlogi, individualnimi posveti, digitalnim sodelovanjem in sodelovanjem prek zaupanja vrednega predstavnika.

Povratne informacije in odziv. Vodstvo naj se na vsak sklop priporočil pisno in pravočasno odzove ter pojasni, kaj se bo spremenilo in kaj ne ter zakaj; kdo je odgovoren za ukrepanje; kdaj se sprememba pričakuje ter kako bodo člani odbora spremljali in pregledovali napredek.

Praktični primer. Nacionalni glas mladih oskrbovalcev (angl. Young Carers National Voice) je mreža mladih oskrbovalcev v Združenem kraljestvu, povezanih prek lokalnih služb za podporo mladim oskrbovalcem. Skupaj z mladimi oskrbovalci razvija gradiva za šole, med drugim orodje za zgodnje prepoznavanje in kontrolni seznam za šole (Young Carers National Voice [YCNV], 2025b). Šolska skupina temelji na istem načelu na lokalni ravni: mladi oskrbovalci sodelujejo pri oblikovanju šolskih sistemov in orodij, namenjenih njihovem prepoznavanju in podpori.

Mnenja mladih oskrbovalcev o tem mehanizmu:

Za sodelujoče v Bolgariji in Flandriji je bil to najbolj praktičen mehanizem, in sicer iz istega razloga: šola je prostor, kjer preživijo veliko časa in kjer imajo v najboljšem primeru dostop do odraslih, ki jim zaupajo. Zasebnost je bila eden najpogostejše izraženih pomislekov. Sodelujoči v Bolgariji so predlagali manjšo, diskretno skupino, ki bi jo podpirali zaposleni, ki jim mladi že zaupajo; v Italiji pa je eden od sodelujočih opozoril, da bi srečanja med poukom lahko vzbudila vprašanja sošolcev. Sodelujoči iz Flandrije je tveganje videl predvsem pri sošolcih, ne pri zaposlenih, in povedal, da bi sodeloval, če bi lahko zaupal sošolcem.

»Sodeloval bi, v upanju, da je strokovnjak resnično profesionalen, in ob predpostavki, da šola dejansko stori kaj, da mi prilagodi razmere.« (mladi oskrbovalec, Italija)

Kaj iz tega izhaja. Srečanja med poukom odpravijo eno od ovir, ki jih izpostavlja ta okvir – omejeno razpoložljivost, hkrati pa lahko ustvarijo drugo, saj nekateri mladi oskrbovalci ne želijo biti vidni ali prepoznani kot taki. Oboje je treba upoštevati pri vzpostavljanju tega mehanizma. Sodelujoči so kot oviro izpostavili tudi sošolce. Udeležba med poukom se opazi, to pa lahko sproži vprašanja: kje si bil in zakaj hodiš tja? Kar so opisovali, ni bila vidnost sama po sebi, ampak položaj, v katerega jih ta vidnost postavlja – da morajo pojasnjevati vlogo oskrbovalca, ki jo morda ne želijo razkriti, ali pa iskati način, kako se

izogniti vprašanju. Izstopa tudi pogoj, ki ga je postavil sodelujoči iz Italije: ta oseba bi sodelovala pod pogojem, da bi šola dejansko omogočila sodelovanje in da bi bilo že od samega začetka jasno, čemu je ta mehanizem namenjen, kaj lahko realno spremeni in kje se lahko upoštevajo individualne potrebe, če se pojavijo.

Mehanizem 3: Občinska svetovalna skupina za mlade oskrbovalce

Namen in odločitve, h katerim prispeva. Ta mehanizem vključuje mlade oskrbovalce v načrtovanje, izvajanje in vrednotenje lokalnih politik in storitev, ki vplivajo nanje. Gre za strukturiran proces, ki omogoča, da njihova skupna stališča in priporočila dosežejo odločevalca, ki ima pristojnost, da se nanje odzove in ukrepa. Med petimi mehanizmi ta predstavlja najbolj neposredno pot do sodelovanja pri odločanju o lokalnih politikah in storitvah. Hkrati od mladih oskrbovalcev zahteva sodelovanje z institucijami in odraslimi na položajih odločanja.

Dimenzija Lundyjinega modela. Vključene so vse štiri dimenzije, vključno z občinstvom in vplivom.

Občinstvo ali nosilec odločanja. Določena oseba na lokalni ravni z dejanskimi pristojnostmi, na primer izvoljeni predstavnik, pristojen za področje mladine, socialnega varstva ali družine, ali vodja pristojnega občinskega oddelka, ki se vnaprej zaveže, da bo prejel predloge skupine in se nanje odzval.

Kako vzpostaviti. Vzpostavitev praviloma poteka v določenem zaporedju. Najprej je potrebna zaveza odločevalca: še preden se začne vključevanje mladih oskrbovalcev, se določen odločevalec zaveže, da se bo s skupino srečeval v dogovorjenih časovnih presledkih in se odzival na njena priporočila. Brez tega bi se mehanizem ustavil na stopnji Glasu. Nato sledi vključevanje mladih prek partnerjev iz šolskih, zdravstvenih in socialnovarstvenih ustanov, prek vrstniške skupine (mehanizem 1), kjer ta obstaja, ter prek zaupne možnosti, da se mladi vključijo sami. Tako skupina ni omejena le na tiste, ki so že samozavestni ali jih službe že poznajo.

Člane je treba predhodno seznaniti z odločitvijo, ki je predmet obravnave, z možnostmi dejanskega vplivanja nanjo in s časovnimi okviri odločanja. Na strukturiranih srečanjih ob podpori usposobljenega moderatorja mladi oskrbovalci določijo prednostne teme in oblikujejo priporočila. Srečanje z odločevalcem je nato treba pripraviti tako, da mladi oskrbovalci niso obkroženi z uradniki, ki uporabljajo strokoven in tehničen jezik, saj so to težavo sami izrecno izpostavili. Na koncu mora slediti odziv, nato pa tudi spremljanje sprememb, ki iz priporočil izhajajo. V Prilogi B je predstavljen vzorec pravil delovanja skupine, v Prilogi C pa vzorec dnevnega reda srečanja.

Učinkovito delovanje za mlade oskrbovalce. Prepoznavanje in vključevanje temeljita na zaupnem medsektorskem nagovarjanju, na primer prek šolskih, zdravstvenih in socialnovarstvenih partnerjev, napotitvah s soglasjem mlade osebe ter zaupni možnosti,

da se mladi vključijo sami. Tako vključevanje doseže tudi tiste, ki jih službe še ne poznajo, odločitev za sodelovanje pa vedno ostane v rokah mladega oskrbovalca.

Kar zadeva razpoložljivost, se srečanja načrtujejo tako, da se prilagodijo šolskim in oskrbovalnim obveznostim. Članom, ki se ne morejo udeležiti osebno, se omogočijo tudi asinhroni načini sodelovanja (mehanizem 4). Kar zadeva vidnost, lahko člani predstavijo vprašanja in stališča, zbrana med drugimi mladimi oskrbovalci, in niso omejeni zgolj na pripovedovanje lastnih izkušenj. Tako lahko prispevajo h kolektivnemu glasu, ne da bi se morali osebno izpostaviti. Kjer je mogoče, naj bodo na voljo tudi vloge, ki ne zahtevajo javnega nastopanja. Informacije morajo biti jasne in prilagojene starosti, institucionalni postopki in strokovni izrazi pa ustrezno pojasnjeni. Pred začetkom sodelovanja je treba jasno urediti tudi zaupnost, varovanje in čustveno podporo.

Povratna informacija in odziv. Določeni odločevalec mora v dogovorjenem roku podati pravočasen in dostopen odziv v obliki »Povedali ste – ukrepali smo«. V njem naj pojasni, katera priporočila bodo uresničena, kdo je odgovoren za posamezne ukrepe, ter iskreno obrazloži, katerih predlogov ni mogoče uresničiti in zakaj. Pojasniti je treba tudi, kako se bo spremljal in pregledoval napredek.

Praktični primer. Vzorec, h kateremu velja stremeti, predstavlja Young Carers National Voice v Združenem kraljestvu, mreža, v kateri mladi oskrbovalci iz različnih lokalnih služb vsako leto skupaj določijo prednostno temo kampanje. Leta 2025 je bila ta tema prepoznavanje mladih oskrbovalcev v okvirih šolske inšpekcije, pri čemer so oblikovali jasno zahtevo, naslovljeno na določene nacionalne institucije (YCNV, 2025a). Ključna in prenosljiva je struktura tega procesa: jasno opredeljena zahteva, določen odločevalec, ki se zaveže, da jo bo obravnaval, ter viden odziv. Občinska svetovalna skupina enako logiko prenese na lokalno raven: nacionalno institucijo nadomesti lokalni odločevalec, okvir šolske inšpekcije pa lokalna politika ali storitev.

Mnenja mladih oskrbovalcev o tem mehanizmu:

Sodelujoči v Italiji so bili mehanizmu naklonjeni in so ga opisali kot koristnega za bolj konkretno razumevanje lastnega položaja. Sodelujoči v Bolgariji so razumeli njegovo vrednost, vendar se jim je zdel precej oddaljen od njihovega vsakdanjega življenja, poleg tega pa niso bili prepričani, da bi želeli neposredno govoriti z uradniki. Raje bi videli, da bi se vprašanja do njih prenesla prek šole.

»Dobra ideja, in imel bi veliko za povedati, vendar ne verjamem, da bi to dejansko kaj spremenilo.«
(mladi oskrbovalec, Flandrija, prevedeno iz nizozemščine)

Ta pomislek sta izrazila oba sodelujoča iz Flandrije. Eden ni pričakoval nobene spremembe, drugi pa je na podlagi lastnih izkušenj s svojo občino povedal, da ta pogosto ne naredi tega, kar obljubi, in najprej obravnava tisto, kar sama šteje za pomembno.

Kaj iz tega izhaja. Prav mehanizem, ki najbolj neposredno sega proti dimenziji Vpliva, se je sodelujočim zdel najmanj dostopen in najmanj verodostojen, pri čemer gre očitno za dva različna pomisleka. Odgovori iz Bolgarije se nanašajo na samo okolje: institucionalni

prostor z uradniki ni okolje, v katerega bi želeli vstopati. Odgovori iz Flandrije pa se nanašajo na to, kaj bi sledilo: spregovorili bi, vendar ne bi pričakovali, da bi se zaradi tega kaj spremenilo. Pomembno je, da drugi pomislek izhaja iz izkušenj in se nanaša na vprašanje, čigave prednostne naloge določajo dnevni red – prav to pa je tisto, kar ta mehanizem od občine zahteva, da deli z mladimi oskrbovalci. Tega z zasnovo mehanizma ni mogoče vnaprej razrešiti. Kaže pa, da je zaporedje, opisano zgoraj, pomembnejše, kot se morda zdi: zaveza določenega odločevalca še pred vključevanjem mladih oskrbovalcev omogoča, da je obljubo mogoče preveriti in da ne ostane zgolj pri besedah. V pilotnih dejavnostih bo zato pomembno spremljati, ali prvi viden odziv spremeni takšna pričakovanja in ali posredne poti, opisane zgoraj, učinkovito prenesejo vprašanja tudi takrat, ko mladi oskrbovalci niso neposredno prisotni.

Mehanizem 4: Digitalno sodelovanje

Namen in odločitev, ki jo podpira. Ta mehanizem zagotavlja prilagodljive, manj obremenjujoče in delno anonimne načine sodelovanja za mlade oskrbovalce, ki se ne morejo udeleževati rednih osebnih dejavnosti, imajo nepredvidljivo razpoložljivost ali ne želijo biti javno vidni. Digitalno sodelovanje tu ni nadomestna možnost: naslavlja dva od treh razlogov, zaradi katerih so mladi oskrbovalci pogosto težje dosegljivi: razpoložljivost in vidnost. Njegovi rezultati prispevajo k kateremu koli drugemu mehanizmu, v katerega je digitalno sodelovanje vključeno. Vendar digitalno sodelovanje samo po sebi ne odpravi vseh ovir za sodelovanje. Digitalna izključenost, omejena zasebnost doma, skupna uporaba naprav, slabše digitalne spretnosti ali manjše zaupanje v uporabo tehnologije ter skrbi glede spletne varnosti lahko ustvarijo dodatne ovire.

Dimenzija Lundyjinega modela. Prostor in glas, z možnostjo doseganja občinstva in vpliva, kadar se prispevki posredujejo odločevalcu.

Občinstvo oz. odločevalec. Odvisno od mehanizma, v katerega je digitalno sodelovanje vključeno: digitalni prispevki lahko prispevajo k delu šolske skupine, občinske svetovalne skupine ali k vrednotenju storitev.

Kako vzpostaviti sistem. Zagotoviti je treba tako asinhrono kot sinhrono možnosti sodelovanja, da lahko mladi oskrbovalci sami izberejo, kako in kdaj bodo sodelovali. Možnosti lahko vključujejo kratka spletna srečanja, pisne ali zvočne prispevke, skupno spletno tablo ter ustvarjalne oblike, kot so kratki filmi, pesmi ali gradiva za e-učenje, ki jih mladi oskrbovalci pripravijo takrat, ko jim ustreza. Mladi oskrbovalci morajo biti vključeni v izbiro platforme, oblik sodelovanja in stopnje vidnosti.

Kako zagotoviti, da bo to delovalo za mlade oskrbovalce. Prepoznavanje: digitalni načini lahko dosežejo mlade oskrbovalce, ki se ne počutijo udobno pri sodelovanju v živo ali javnem nastopanju. Digitalno sodelovanje naj dopolnjuje, ne pa nadomešča širšega

ozaveščanja in občutljivega prepoznavanja. Razpoložljivost: asinhronne oblike se lahko prilagodijo nepredvidljivim oskrbovalnim obveznostim, ki so jih mladi oskrbovalci v posvetovanjih v okviru D3.1 navedli med glavnimi ovirami za sodelovanje, skupaj z utrujenostjo in drugimi obveznostmi. Vidnost: prispevki iz ozadja in delno anonimne oblike sodelovanja omogočajo vključevanje tudi manj samozavestnih mladih oskrbovalcev. To je skladno z ugotovitvijo, da nekateri raje prispevajo z ustvarjanjem gradiva, kot da bi javno govorili. Uporabljajte ustrezno moderirane platforme ter vzpostavite jasne postopke za obravnavo škodljivih komentarjev, nezaželenih stikov, varovanja razkritih osebnih informacij ter prošenj za tehnično ali čustveno podporo.

Povratne informacije in odziv. Mladim oskrbovalcem je treba na dostopen način pokazati, kako je bil njihov prispevek uporabljen in kaj se je zaradi njega spremenilo, po možnosti v isti obliki, v kateri so sodelovali.

Praktični primer. Pogosta in dragocena digitalna oblika je pripovedovanje zgodb med vrstniki, vključno z digitalnim pripovedovanjem zgodb, pri katerem mladi oskrbovalci delijo svoje izkušnje, da bi povečali ozaveščenost ali prispevali k izboljševanju storitev. Mladi oskrbovalci pogosto navajajo večjo samozavest kot eno od koristi takšnih dejavnosti, gradiva, ustvarjena skupaj z njimi, pa so bila uporabljena pri usposabljanju strokovnjakov, da bi njihove izkušnje lahko slišali iz prve roke. Ista študija jasno opozarja, da lahko sodelovanje tudi škoduje, kadar so mladi oskrbovalci ranljivi, ter navaja primere, ko je javno pripovedovanje osebne zgodbe postalo stresno in ko filmi, v katerih so sodelovali mladi oskrbovalci, niso dovolj upoštevali interesov otroka ali družine (Phelps, 2017).

Eno od tveganj je značilno prav za digitalne oblike: ko je gradivo enkrat javno objavljeno, zlasti na spletu, ga ni vedno mogoče v celoti zanesljivo umakniti (Sheffield Young Carers et al., 2025). Varno pripovedovanje zgodb med vrstniki zato praviloma vključuje pripravo vsakega mladega oskrbovalca, da se vnaprej odloči, kaj želi deliti in kaj želi izpustiti; spodbudo, da govori o vprašanjih in izkušnjah širše ter svoje izkušnje poveže z izkušnjami drugih, tako da pripoved ni zgolj osebna in izpostavljajoča; izrecno soglasje, ki ga je mogoče preklicati, skupaj z jasnim opozorilom, da popolnega izbrisa že objavljenega spletnega gradiva ni mogoče zagotoviti; načrt za odzivanje na nezaželeno vprašanje; ter zaščito mlade osebe, družine in organizacije.

Predloga za načrtovanje »Moja zgodba« in kontrolni seznam za sodelovanje iz zbirke orodij Sheffield Young Carers in drugi (2025), sta neposredno uporabna tudi tukaj. Pripovedovanje zgodb ima svoje mesto, vendar ne sme postati privzeta oblika sodelovanja mladih oskrbovalcev; dopolnjuje druge mehanizme, zlasti tiste, ki so bolj neposredno usmerjeni v vpliv, in jih ne nadomešča.

Mladi oskrbovalci o tem mehanizmu:

Na ta mehanizem so se sodelujoči v vseh treh državah odzvali najbolj pozitivno. Sodelujoči so cenili možnost, da prispevajo takrat, ko jim ustreza, brez časovnega roka ali potrebe po javnem nastopanju, pomembna pa jim je bila tudi anonimnost. V Bolgariji so ga videli kot koristno dopolnilo k sodelovanju v živo, saj omogoča, da nekaj prispevajo, tudi takrat ko se srečanja ne morejo udeležiti ali ne želijo govoriti v skupini.

»Lahko poveš vse, kar te obremenjuje, ne da bi kdorkoli vedel, da si bil ti, in nihče te ne more soditi, ker si v nekakšnem varnem prostoru z ljudmi, ki so v isti situaciji« (mladi oskrbovalec, Flandrija, prevedeno iz nizozemščine).

Kaj to sproža. Odzivi so bili v vseh treh državah pozitivni in so se nanašali predvsem na isto prednost: na to, česa ta mehanizem od mladih ne zahteva. Ni fiksnega roka ali obveznosti, ni nastopanja, ni skupine, pred katero bi morali govoriti, in ni potrebe po tem, da bi bili vidni. Nihče pa ni opisal, kaj bi dejansko prispeval, komu bi to poslal ali kaj bi želel, da bi se zaradi tega zgodilo. To je pomembno, saj je digitalno sodelovanje v tem profilu predstavljeno kot pot v druge mehanizme, ki se na koncu povezujejo z odločevalcem. Eden od sodelujočih je idejo opisal kot prostor, ki si ga deli z drugimi v podobnem položaju, kar je precej blizu mehanizmu 1, izvedenemu v digitalni obliki.

Mehanizem 5: Sodelovanje v obstoječih strukturah za mlade

Namen in odločitve, h katerim prispeva. Ta mehanizem povezuje mlade oskrbovalce z obstoječimi strukturami sodelovanja otrok in mladih, kot so mladinski sveti, mladinski parlamenti in dijaški sveti, tako da njihov glas doseže že vzpostavljene procese odločanja in ni obravnavan le prek ločenih ali vzporednih ureditev. Oblikovalci politik v okviru rezultata D3.1 so jasno poudarili, da je bolje nadgrajevati obstoječe strukture kot ustvarjati nove.

Dimenzija Lundyjinega modela. Potencialno vse štiri dimenzije, saj imajo ta telesa že vzpostavljeno občinstvo; naloga je, da postanejo dostopna tudi mladim oskrbovalcem.

Občinstvo oz. odločevalec. Občinstvo sestavljajo odločevalci in institucije, s katerimi so te strukture že povezane, na primer vodstva šol ter lokalne in regionalne oblasti.

Kako vzpostaviti. Ključna je prilagoditev obstoječe strukture, ne zgolj vključitev mladih oskrbovalcev vanjo. Prav v teh strukturah so mladi oskrbovalci pogosto odsotni iz istih treh razlogov, navedenih v 1. poglavju: telesa, ki bi jih sicer povabila, jih pogosto ne prepoznajo, termini srečanj se pogosto ne ujemajo z njihovimi oskrbovalnimi obveznostmi, mnogi pa imajo tudi razloge, da v javnem okolju ne želijo biti vidni kot mladi oskrbovalci. Zato je treba vsako od teh ovir nasloviti posebej: mlade oskrbovalce je treba aktivno prepoznati in povabiti, namesto da se čaka, da se javijo sami; čas in obliko sodelovanja je treba prilagoditi njihovim oskrbovalnim obveznostim; razkritje oskrbovalne vloge v javnosti pa ne sme biti pogoj za sodelovanje. Priprava in podpora zaupanja vredne odrasle osebe sta pomembni pri vseh treh vidikih, tako kot pri drugih mehanizmihi. Na evropski ravni je ena takšnih struktur Platforma EU za sodelovanje otrok, Okvir pa v skladu z nalogo 3.3 vključuje tudi raziskovanje konkretnih načinov, kako bi se lahko mladi oskrbovalci z njo povezali in v njej sodelovali.

Kako zagotoviti, da bo program deloval za mlade oskrbovalce. Prepoznavanje: sodelujte z obstoječimi telesi pri doseganju mladih oskrbovalcev, saj se mnogi od njih praviloma ne bodo sami izpostavili. Zagotovite zasebna vabila ter jasne informacije o namenu, pričakovanjih in možnih rezultatih sodelovanja.

Razpoložljivost: prilagodite urnike in hkrati omogočite tudi digitalno sodelovanje.

Vidnost: od mladih oskrbovalcev ne zahtevajte, da razkrijejo svojo oskrbovalno vlogo kot pogoj za sodelovanje. Ne pričakujte, da bo en mladi oskrbovalec predstavljal vse mlade oskrbovalce. Udeležencem omogočite, da širša stališča zberejo prek vrstniških skupin, anket ali digitalnih metod. Pred začetkom sodelovanja jasno določite ureditev glede zaupnosti, varovanja in čustvene podpore.

Povratna informacija in odziv. Uporabijo se obstoječi načini zagotavljanja povratnih informacij znotraj same strukture, po potrebi pa se jih okrepi.

Praktični primer. Občinski mladinski svet prilagodi svoje delovanje tako, da vključuje tudi mlade oskrbovalce: sodeluje z lokalnimi službami pri njihovem prepoznavanju in povabilu, prestavi srečanja na termine, ki se bolje ujemajo z oskrbovalnimi obveznostmi, zagotovi pripravo in podporo zaupanja vredne odrasle osebe ter od članov ne zahteva, da razkrijejo svojo oskrbovalno vlogo. Mladi oskrbovalec se vključi, prispeva tako vprašanja, zbrana med vrstniki, kot tudi lastno stališče, mladinski svet pa ta vprašanja po obstoječi poti posreduje lokalni oblasti. Prilagodila se je struktura, ne mladi oskrbovalec. Mehanizem ni ustrezen, če pomeni zgolj to, da mladega oskrbovalca vključimo v mladinski svet in ga nato pustimo, da se sam prilagodi. Deluje takrat, ko se spremeni sama struktura in tako postane dostopna skupini, ki v njej praviloma ni prepoznana, ni vedno razpoložljiva in ni vidna.

Evropsko jamstvo za otroke. Več teh mehanizmov lahko prispeva k učinkovitejšemu in doslednejšemu izvajanju Evropskega jamstva za otroke na nacionalni ravni, zlasti z izboljšanjem prepoznavanja otrok v ranljivih položajih in njihovega vključevanja v oblikovanje storitev. Ta povezava je upoštevana tudi v priporočilih.

Mladi oskrbovalci o tem mehanizmu:

Večina sodelujočih je menila, da je uporaba obstoječih struktur smiselna, nihče pa ni zagovarjal vzpostavitve vzporednih ureditev. Izpostavljeni sta bili dve pomembni vprašanji. V Bolgariji so sodelujoči podvomili, da bi dijaški svet zagotavljal dovolj zasebnosti, in predlagali, da bi se lahko najprej vzpostavilo manjše okolje znotraj šole, ki bi nato vprašanja posredovalo obstoječemu telesu, ne da bi pri tem razkrilo identiteto posameznikov, kar se povezuje z mehanizmom 2. V Italiji je sodelujoči izpostavil drugo vprašanje.

»To je zelo vključujoča ideja, vendar bi bil previden, da ne bi dajal prednosti le oskrbovalcem, saj bi jih lahko drugi mladi zaradi tega izključili.« (mladi oskrbovalec, Italija)

Tretji sodelujoči iz Italije je povedal, da bi se lahko počutil nelagodno, vendar bi bilo to odvisno od konteksta.

Kaj iz tega izhaja. Obe tveganji z različnih vidikov odpirata isto vprašanje: v kolikšni meri okoliščine mladega oskrbovalca postanejo vidne v skupini, ki ni bila oblikovana okoli teh izkušenj. Prilagoditev, ki ostane nevidna, morda ne zagotavlja veliko zaščite; prilagoditev, ki je opazna, pa lahko posameznika izpostavi, kar opisuje mladi oskrbovalec v Italiji.

Nobeden od teh odgovorov ne daje jasnega odgovora, katera možnost je primernejša, saj je to verjetno odvisno od konkretne skupine. To je pomembno upoštevati pri prilagajanju obstoječe strukture, saj se takšna odločitev pogosto sprejme že na začetku in jo je pozneje težko spreminjati. Bolgarski predlog ponuja eno od možnih rešitev in bi ga bilo smiselno preizkusiti v pilotnih dejavnostih v povezavi z mehanizmom 2. Tudi sami pogojni odzivi so vredni pozornosti: sodelujoči so bili ideji naklonjeni, vendar so jo povezovali z določenimi pogoji glede konteksta, kar kaže, da je lahko način delovanja posamezne obstoječe strukture pri tem mehanizmu pomembnejši kot pri drugih.

6. Praktični priročnik za izvajanje

Spodnjih šest korakov prikazuje, kako mehanizme sodelovanja iz Okvira prenesti v prakso. Skupaj tvorijo izvedbeni cikel, ki se začne s prepoznavanjem in doseganjem mladih oskrbovalcev ter se nadaljuje s pripravo, sodelovanjem, povratnimi informacijami in pregledom. Največ pozornosti je namenjene prvemu koraku – prepoznavanju –, saj je ta hkrati najzahtevnejši in najbolj specifičen za mlade oskrbovalce, ki pogosto ostajajo nevidni ali neprepoznani. Koraki odgovarjajo na tri glavne razloge, zaradi katerih obstoječe strukture sodelovanja pogosto ne dosežejo mladih oskrbovalcev: niso prepoznani oziroma niso prepoznani na način, ki bi jim omogočal sodelovanje; njihovo razpoložljivost omejujejo oskrbovalne obveznosti; nekateri pa imajo utemeljene razloge, da ne želijo biti vidni. Prvi štirje koraki neposredno naslavljajo te ovire, koraka 5 in 6 pa proces sodelovanja nadaljujeta proti vplivu in učenju. Vsak korak podpira tudi enega od elementov Lundyjinega modela. Vendar prepoznavanje ni enkratna dejavnost, prav tako šestih korakov ne smemo razumeti kot povsem ločene ali strogo zaporedne. Organizacije se bodo morda morale vrniti k prejšnjim korakom, ko se vključijo novi udeleženci, se spremenijo okoliščine ali se pojavijo nova spoznanja.

Na kratko:

Korak 1: Prepoznavanje: predpogoj; brez njega nadaljnji koraki niso mogoči.

Korak 2: Vključevanje: doseganje tudi tistih, ki še niso samozavestni ali že vključeni (Prostor).

Korak 3: Priprava osebja: usposobljena in zaupanja vredna odrasla oseba ter pripravljeno občinstvo (Občinstvo).

Korak 4: Izvajanje dejavnosti: dostopne in prilagodljive oblike sodelovanja (Glas).

Korak 5: Zagotavljanje povratnih informacij: zaključevanje povratne zanke (Vpliv).

Korak 6: Pregled in izboljševanje: učenje, ki se prenese v naslednji cikel (vse štiri dimenzije).

Korak 1: Prepoznavanje mladih oskrbovalcev

Prepoznavanje je predpogoj za vse nadaljnje korake: mladega oskrbovalca, ki ni prepoznan, ni mogoče vključiti v sodelovanje, se z njim posvetovati ali prisluhniti njegovemu glasu. Mladi oskrbovalci so pogosto spregledani, ker je oskrbovanje lahko skrito ali neprepoznano, včasih pa se ga zaradi stigme ali strahu pred vključevanjem podpornih služb tudi namerno prikriva. Učinkovito prepoznavanje zato ne temelji na tem, da se mladi oskrbovalci sami javijo, temveč na tem, da organizacije vzpostavljajo poti do njih prek okolij, ki jih mladi oskrbovalci in njihove družine že uporabljajo.

Šole: imenovana odgovorna oseba za mlade oskrbovalce, vključevanje prepoznavanja v procese svetovalnega dela in vpisa, zaposleni, ki so pozorni na morebitne znake, ki kažejo na oskrbovalno situacijo, kot so zamujanje, utrujenost, odsotnost, umik, neopravljene domače naloge ali nenadno poslabšanje šolskega uspeha, ter povezovanje z zunanjimi podpornimi ali svetovalnimi službami. Hkrati je pomembno prepoznati, da mnogi mladi oskrbovalci morda ne bodo kazali vidnih znakov svoje oskrbovalne vloge.

Zdravstvene in socialne službe: možnosti za prepoznavanje ob stikih z osebo, ki prejema oskrbo, saj so družine pogosto že vključene v storitve, tudi kadar mladi oskrbovalec sam ni prepoznan.

Samoprepoznavanje: ozaveščanje, ki mladim oskrbovalcem pomaga prepoznati lastno situacijo, skupaj z varnim in zaupnim načinom, da se sami javijo.

Prepoznavanje zahteva previdnost. Če je mladi oskrbovalec razkrit brez lastnega nadzora nad tem procesom, je to lahko že samo po sebi škodljivo. Zato mora biti javno razkritje njegove oskrbovalne vloge prostovoljno in ustrezno zaščiteno.

Korak 2: Pridobivanje udeležencev

Pridobivanje udeležencev združuje občutljivo proaktivno iskanje, napotitve s soglasjem, odprta vabila in zaupne možnosti za samostojno prijavo, da sodelovanje ni omejeno le na otroke in mlade, ki so že samozavestni ali jih službe že poznajo. Cilj je doseči raznoliko skupino mladih oskrbovalcev pri katerih se njihova oskrbovalna vloga prepleta s spolom, invalidnostjo, migrantskim ali manjšinskim ozadjem, socialno-ekonomskimi okoliščinami ali družinskimi razmerami in ki so v procesih sodelovanja pogosto premalo zastopani (Rezultat D2.1), zato jih je treba pri vključevanju dejavno poiskati, namesto da bi dosegli le nekaj najbolj vidnih posameznikov. Kjer že obstaja

vrstniška in identitetna podpora (mehanizem 1), lahko ta služi kot izhodišče, vendar ni pogoj za sodelovanje. Namen sodelovanja, časovne obveznosti in vsebina morajo biti jasno predstavljeni že na začetku, da lahko mladi sprejmejo informirano odločitev o sodelovanju.

Korak 3: Priprava osebja

Voditelji morajo biti ustrezno usposobljeni za sodelovanje z mladimi oskrbovalci. Usposabljanje naj zajema prepoznavanje mladih oskrbovalcev, stigmo, povezano z oskrbovanjem, prostovoljno soglasje, zasebnost in zaupnost, prepoznavanje in odzivanje na čustveno stisko ali druge potrebe, ravnanje ob razkritjih in vprašanjih varovanja ter izogibanje pritisku, presojanju in zgolj simboličnemu vključevanju.

Osebe ne sme presojati, ali so mladi oskrbovalci dovolj samozavestni, zgovorni ali »pripravljeni« za sodelovanje. Njihova naloga je prepoznati in zmanjševati ovire, se z mladim človekom pogovoriti o njegovih potrebah po podpori ter ponuditi različne možnosti sodelovanja. Ves čas mora biti na voljo zaupanja vredna in usposobljena odrasla oseba, zunanje občinstvo pa mora biti vnaprej pripravljeno na spoštljivo poslušanje in sodelovanje, tako da so tisti, ki sprejemajo stališča mladih oskrbovalcev, pripravljeni poslušati in razumeti, ne pa jih ocenjevati.

Korak 4: Izvajanje dejavnosti sodelovanja

Dejavnosti morajo slediti načelom iz 4. poglavja in biti prilagojene okoliščinam mladih oskrbovalcev. Združevati morajo neformalne in ustvarjalne oblike sodelovanja, kratke in prilagodljive termine, usklajene s šolskimi in oskrbovalnimi obveznostmi, hrano in prijeten prostor ter kombinacijo javnih in manj izpostavljenih vlog.

Javne vloge lahko vključujejo pogovor z odločevalcem ali predstavitev priporočil skupine. Manj izpostavljene vloge pa lahko vključujejo pripravo gradiv, zbiranje vprašanj drugih mladih oskrbovalcev ali podajanje pripomb na osnutke, tako da lahko na končni rezultat vplivajo tudi tisti, ki ne želijo biti javno izpostavljeni. Izbira vloge je prepuščena mlademu oskrbovalcu in se lahko med dejavnostmi spreminja.

Vsaka dejavnost mora ostati povezana z jasno opredeljeno odločitvijo, politiko ali postopkom, tako da udeleženci razumejo, na kaj lahko vplivajo, kdo bo prejel njihove prispevke in kaj bo sledilo. Za dejavnosti, usmerjene v zagovorništvo, sta uporabna dva splošna vira o sodelovanju mladih: digitalni priročnik YouPart, ki predstavlja metode za vključevanje mladih v lokalno odločanje, vključno s spletnimi oblikami (YouPart, b. d.), ter dejavnosti evropskega projekta YouthMetre, ki ponujajo vaje na ravni posameznih srečanj in mladim pomagajo preiti od prepoznanega problema do konkretne zahteve, naslovljene na odločevalca (YouthMetre, b. d.). Uporabni so tudi načrti srečanj organizacij iz zbirke orodij Sheffield Young Carers za dejavnosti, namenjene ozaveščanju o mladih oskrbovalcih.

Korak 5: Zagotovite povratne informacije

To je korak, ki je najpogosteje izpuščen, čeprav ugotovitve iz dokumentov D2.1 in D3.1 kažejo, da je prav ta najpomembnejši. Zaključevanje povratne zanke pomeni jasno in vidno sporočilo v smislu »Povedali ste – ukrepali smo«: pravočasen in dostopen odziv, pojasnilo, kako so bili prispevki mladih oskrbovalcev upoštevani in kaj se je zaradi njih spremenilo, ter iskreno pojasnilo, kadar ukrepanje ni bilo mogoče. Brez tega sodelovanje ostane zgolj enkratno posvetovanje, vrzel med tem, da so mladi vprašani za mnenje, in tem, da so dejansko slišani – ena osrednjih ugotovitev rezultata D3.1 – pa ostaja odprta.

Korak 6: Pregled in izboljšave

Orodja za spremljanje, predstavljena v 7. poglavju, pomagajo oceniti, ali je mehanizem dosegel mlade oskrbovalce (prepoznavanje), ali je bilo sodelovanje prostovoljno, varno in smiselno (Prostor in Glas), ali so njihova stališča dosegla osebo, ki je imela možnost ukrepati (Občinstvo), ter ali je sodelovanje privedlo do sprememb (Vpliv). Ugotovitve je treba posredovati mladim oskrbovalcem, ki so sodelovali, in jih vključiti v naslednji cikel izvajanja. Tako pregled sam po sebi postane del nadaljnjega spremljanja in učenja, ne pa zgolj zaključena notranja dejavnost. To poglavje dopolnjuje kontrolni seznam za organizacijsko pripravljenost; glej Prilogo A.

7. Spremljanje in vrednotenje

Spremljanje in vrednotenje sta ključna za razumevanje, ali mehanizmi sodelovanja v praksi dejansko delujejo. Organizacijam pomagata oceniti, ali dosegajo mlade oskrbovalce, ali je sodelovanje prostovoljno, dostopno, smiselno in varno ter ali njihovi prispevki vplivajo na politike, storitve, prakse ali podporo. Spremljanje in vrednotenje imata različna, vendar med seboj dopolnjujoča se namena.

Spremljanje pomeni sprotno zbiranje informacij o tem, kako se dejavnosti sodelovanja izvajajo in koga dosegajo. Ne omejuje se zgolj na štetje izvedenih dejavnosti. Spremlja se tudi, ali imajo mladi oskrbovalci občutek, da so slišani, ali strokovnjaki in organizacije spreminjajo svoje prakse ter ali se povratne informacije mladih oskrbovalcev uporabljajo za postopno izboljševanje mehanizmov sodelovanja.

Vrednotenje se osredotoča na kakovost in rezultate sodelovanja: ali ga mladi oskrbovalci doživljajo kot smiselnega, varnega in takšnega, da lahko z njim vplivajo, ter ali njihovi prispevki prispevajo k spremembam politik, storitev ali organizacijskih praks.

7.1 Kazalniki rezultatov sodelovanja

Kazalniki merijo obseg dejavnosti, njihov doseg in raven sodelovanja. Organizacijam pomagajo razumeti, kdo je bil vključen in koliko dejavnosti sodelovanja je bilo izvedenih. Ti kazalniki se zbirajo sorazmerno in na način, ki mladih oskrbovalcev dodatno ne obremenjuje.

Tabela 2: Kazalniki rezultatov sodelovanja

Kazalnik	Primer
Število vključenih mladih oskrbovalcev	Sodelovalo je 6 mladih oskrbovalcev
Število organiziranih dejavnosti za sodelovanje	Organizirana so bila 4 srečanja, delavnice ali posvetovanja
Število vključenih organizacij	2 šoli + občina
Število vključenih strokovnjakov	Sodelovalo je 8 zaposlenih
Raznolikost udeležencev	Udeleženci iz različnih starostnih skupin, spolov, šol ali lokalnih območij
Število izvedenih ukrepov na podlagi povratnih informacij	Povzetek je bil po vsaki dejavnosti posredovan udeležencem

7.2 Kazalniki učinkov sodelovanja

Kazalniki učinkov sodelovanja ocenjujejo, ali je sodelovanje prineslo spremembe za mlade oskrbovalce. Osredotočajo se na to, kako mladi oskrbovalci doživljajo proces sodelovanja in ali menijo, da so bila njihova stališča vzeta resno.

Tabela 3: Kazalniki učinkov sodelovanja

Kazalnik	Primer metode
Mladi oskrbovalci razumejo namen sodelovanja	Kratka samoocena ali kratek ustni pogovor
Mladi oskrbovalci se počutijo varno in lahko sodelujejo prostovoljno	Anketa po dejavnosti
Mladi oskrbovalci imajo občutek, da so bili slišani	Kratka anketa po dejavnosti ali individualni pogovor
Večja ozaveščenost o pravicah in razpoložljivi podpori	Kratka samoocena
Mladi oskrbovalci prejemajo pravočasne in dostopne povratne informacije	Pregled skupaj z udeleženci
Mnenja mladih oskrbovalcev so bila posredovana imenovanemu odločevalcu ali ciljnemu občinstvu	Evidenca o tem, kaj je bilo posredovano, komu in kdaj
Zadovoljstvo s procesom sodelovanja in pripravljenost za ponovno sodelovanje	Evalvacijska anketa ali obrazec za povratne informacije

V Prilogi D je vključen vprašalnik za sodelujoče, ki temelji na teh kazalnikih in je strukturiran glede na Lundyjine dimenzije. Vprašanja je treba prilagoditi starosti, jeziku, potrebam glede dostopnosti in komunikacijskim preferencam sodelujočih.

7.3 Rezultati na ravni storitev in organizacij

Sodelovanje naj ne bi prispevalo le k vključevanju mladih oskrbovalcev, temveč tudi k učenju, izboljšavam in spremembam znotraj organizacij. Spremljanje zato vključuje tudi presojo, ali stališča in izkušnje mladih oskrbovalcev vplivajo na strokovno prakso, izvajanje storitev, organizacijske postopke in procese odločanja. Organizacije naj ne dokumentirajo le, kaj so povedali mladi oskrbovalci, temveč tudi, kako so bili njihovi prispevki upoštevani ter kateri ukrepi, izboljšave ali spremembe so iz njihovega sodelovanja izhajali.

Rezultati na ravni storitev in organizacij se razlikujejo glede na vrsto organizacije, ki izvaja mehanizem sodelovanja. Spodaj navedeni kazalniki so ponazoritveni primeri, ki jih je mogoče prilagoditi različnim okoljem, ciljem in dejavnostim sodelovanja.

Tabela 4: Rezultati na področju storitev in organizacije

Vrsta organizacije	Možni kazalniki
Šole in izobraževalne ustanove	1. V šoli je prepoznanih več mladih oskrbovalcev. 2. Šolsko osebje se usposablja o mladih oskrbovalcih in njihovem sodelovanju. 3. Mladi oskrbovalci so vključeni v posvetovanja o šolskih politikah, podpornih ukrepih ali pobudah za dobro počutje. 4. Podporni ukrepi v šoli se prilagajajo na podlagi povratnih informacij mladih oskrbovalcev.
Občine in lokalne oblasti	5. Mladi oskrbovalci so vključeni v lokalne procese posvetovanja ali sodelovanja. 6. Njihova stališča se upoštevajo pri oblikovanju lokalnih politik, načrtov ali storitev. 7. Okrepi se sodelovanje med lokalnimi službami, ki nudijo podporo mladim oskrbovalcem. 8. Vzpostavijo ali okrepijo se mehanizmi sodelovanja z mladimi oskrbovalci.
Socialne službe	9. Uvedejo se novi postopki za prepoznavanje in napotitev mladih oskrbovalcev. 10. Več mladih oskrbovalcev je napotenih k ustreznim podpornim službam. 11. Mladi oskrbovalci sodelujejo pri oblikovanju, izvajanju ali ocenjevanju storitev. 12. Ponudba storitev se prilagaja na podlagi povratnih informacij mladih oskrbovalcev.
Izvajalci zdravstvenih storitev	13. Zdravstveni delavci prejmejo smernice ali usposabljanje za prepoznavanje mladih oskrbovalcev. 14. Poti do informacij in podpore se prilagodijo na podlagi povratnih informacij mladih oskrbovalcev. 15. Mladi oskrbovalci poročajo o večji ozaveščenosti o razpoložljivih zdravstvenih in podpornih storitvah. 16. Izkušnje mladih oskrbovalcev vplivajo na načrtovanje in izboljševanje storitev.

Nevladne organizacije in skupnostne organizacije	17.	Dejavnosti sodelovanja postanejo reden del prakse organizacij.
	18.	Mladi oskrbovalci se vključujejo v dejavnosti medvrstniške podpore in sodelovanja.
	19.	Mladi oskrbovalci prejemajo povratne informacije o tem, kako so bila upoštevana njihova mnenja.
	20.	Zagovorniške dejavnosti, dejavnosti ozaveščanja ali podpore temeljijo tudi na izkušnjah mladih oskrbovalcev.
Medsektorski rezultati	21.	Okrepi se sodelovanje med šolami, občinami, socialnimi službami, izvajalci zdravstvenih storitev in nevladnimi organizacijami.
	22.	Zaposleni poročajo o večji ozaveščenosti in boljšem razumevanju mladih oskrbovalcev.
	23.	Mladi oskrbovalci poročajo, da imajo občutek, da se jim prisluhne in da so njihova stališča vzeta resno.
	24.	Organizacije lahko navedejo primere odločitev, izboljšav storitev ali ukrepov, na katere so vplivali prispevki mladih oskrbovalcev.

7.4 Uporaba povratnih informacij za izboljšanje

Ena ključnih ugotovitev rezultata D3.1 je bila, da so mladi oskrbovalci pogosto povabljeni, da izrazijo svoja stališča, vendar ne prejmejo vedno jasnih informacij o tem, kaj se zgodi zatem. Zato spremljanje in vrednotenje vključujeta jasno povratno zanko. Organizacije naj:

- glavne ugotovitve dejavnosti sodelovanja mladim oskrbovalcem predstavijo v dostopni in njihovi starosti prilagojeni obliki;
- pojasnijo, kako so bili njihovi prispevki uporabljeni pri odločanju;
- jasno povedo, kadar predlogov ni mogoče uresničiti;
- opredelijo, kaj je delovalo dobro in kaj bi bilo treba izboljšati;
- mehanizme sodelovanja prilagajajo na podlagi povratnih informacij mladih oskrbovalcev.

Jasno podajanje povratnih informacij je bistveno za vzpostavljanje zaupanja in zagotavljanje odgovornosti. Mladim oskrbovalcem pokaže, da sodelovanje ni zgolj enkratno posvetovanje ali simbolična gesta, temveč stalen proces, v katerem lahko njihova stališča prispevajo h konkretnim izboljšavam.

8. Od okvira do pilotnih dejavnosti

Okvir določa vrsto mehanizmov sodelovanja, ki jih je mogoče prilagoditi različnim kontekstom in organizacijskim zmogljivostim. Ni nujno, da se vsi mehanizmi izvajajo hkrati. Partnerske organizacije bodo v okviru OUR VOICES naloge 3.3 izbrale in prilagodile tiste mehanizme, ki so najprimernejši za pilotno dejavnost, pri tem pa bodo upoštevale lokalne potrebe, razpoložljive vire in preference deležnikov.

Spodnja tabela prikazuje vrste organizacij, ki bodo najverjetneje izvajale ali vodile posamezne mehanizme. Tabela je mišljena kot izhodišče za izbiro, ne kot vnaprej določena razporeditev, saj lahko večino mehanizmov izvaja več različnih vrst organizacij.

Tabela 5: Mehanizmi sodelovanja glede na vrsto organizacije

MEHANIZEM	ŠOLA	OBČINA	NVO
Skupina za medvrstniško podporo	✓	✓	✓
Solski panel mladih oskrbovalcev	✓		
Svetovalna skupina za mlade oskrbovalce		✓	✓
Digitalno sodelovanje	✓	✓	✓
Obstoječe strukture za mlade	✓	✓	

Izbira vsebine pilotnega projekta

Izbira mehanizma za pilotno dejavnost ni odvisna le od organizacijskih zmogljivosti, temveč tudi od potreb mladih oskrbovalcev in možnosti za njihov dejanski vpliv. Pri izbiri pomagajo tri vprašanja, ki niso navedena po vrstnem redu pomembnosti.

Ali obstajata konkretna odločitev in jasno določeno občinstvo? Mehanizem je smiselno pilotno preizkusiti tam, kjer obstaja konkretna lokalna odločitev, h kateri lahko prispeva, ter odločevalec, ki se je zavezal, da bo sprejel in obravnaval prispevke mladih oskrbovalcev. Brez tega pilotna dejavnost preverja sodelovanje, ne pa tudi zagovornišva.

Ali je mogoče mlade oskrbovalce v tem okolju doseči na občutljiv način? Izbira okolja je povezana z načini prepoznavanja, ki so na voljo na lokalni ravni, saj lahko mehanizem vključi le tiste mlade oskrbovalce, ki jih je mogoče najprej prepoznati.

Bi bila skupina za medvrstniško podporo in sodelovanje koristna? Kjer se mladi oskrbovalci še ne srečujejo kot skupina, lahko mehanizem 1 zagotovi podporno osnovo za vključevanje v druge mehanizme, odvisno od njihovih preferenc, lokalnega konteksta

in namena sodelovanja. Gre za eno od petih možnosti, ne za korak, ki bi ga bilo treba izvesti najprej.

Kaj mora biti vzpostavljeno za vsak pilotni projekt

Pred začetkom pilotne dejavnosti morajo biti izpolnjeni vsi pogoji pripravljenosti iz Priloge A. Ti vključujejo varno in občutljivo prepoznavanje; načine doseganja mladih in možnost, da se vključijo sami; jasno pot prepoznavanja, da vključevanje ni omejeno le na že znane mlade oskrbovalce; določenega odločevalca ali občinstvo; usposobljeno in zaupanja vredno odraslo osebo; jasne ureditve za varovanje mlade osebe, družine in organizacije; časovno izvedbo, usklajeno s šolskimi in oskrbovalnimi obveznostmi; ter že od začetka načrtovan način zagotavljanja povratnih informacij. Ti pogoji pomagajo zagotoviti, da mehanizmi niso izvedljivi le na papirju, temveč so tudi dejansko dostopni, smiselni in sposobni prispevke mladih oskrbovalcev pretvoriti v odziv.

Prilagajanje nacionalnemu kontekstu

Pilotne dejavnosti bodo izvedene v Belgiji, Italiji in Bolgariji. Vsak partner bo izbrane mehanizme prilagodil lokalnim strukturam, jeziku in obstoječim oblikam sodelovanja. Vsaka pilotna dejavnost bo glede na nacionalni kontekst opredelila svojo specifično ciljno skupino in oskrbovalne situacije, pri tem pa bo ostala znotraj skupne projektne opredelitve mladih oskrbovalcev kot otrok in mladih, mlajših od 18 let. S tem se zagotavljata doslednost in primerljivost med pilotnimi dejavnostmi, hkrati pa se omogočajo kontekstu prilagojeni načini vključevanja udeležencev in ureditve varovanja. Tako ostajajo mehanizmi med državami primerljivi, obenem pa upoštevajo dejanske razlike v tem, kako so mladi oskrbovalci opredeljeni in kako je zanje organizirana podpora.

Preizkušanje, povratne informacije in izpopolnjevanje

V pilotnih dejavnostih se bo preverjalo, kateri mehanizmi najboljše delujejo v posameznem kontekstu in kaj je treba še izboljšati. Vsaka pilotna dejavnost bo uporabljala pristop spremljanja in vrednotenja iz 7. poglavja ter obrazec za vrednotenje sodelovanja iz Priloge D, da bodo v vseh državah spremljani isti vidiki: ali so bili mladi oskrbovalci doseženi (Prepoznavanje), ali je bilo sodelovanje varno in smiselno (Prostor in Glas), ali so bili njihovi glasovi dejansko slišani (Občinstvo) ter ali so njihovi prispevki privedli do sprememb (Vpliv).

Vsaka pilotna dejavnost bo zbirala tudi povratne informacije sodelujočih deležnikov, med drugim izobraževalnih delavcev, socialnih delavcev, izvajalcev zdravstvenih storitev, mladinskih delavcev in, kjer je to relevantno, nevladnih organizacij, ki delajo z

otroki in mladimi. Pridobljena spoznanja bodo zabeležena v poročilih o izvajanju pilotnih dejavnosti (D3.3) in uporabljena pri nadaljnjem izboljševanju mehanizmov.

Preizkušanje prenosljivosti

Pilotne dejavnosti so tudi priložnost za preverjanje, v kolikšni meri je mogoče Okvir uporabiti tudi zunaj skupine mladih oskrbovalcev. Njegov temeljni pristop – prepoznavanje skupine, ki pogosto ostaja skrita, zmanjševanje ovir, povezanih z razpoložljivostjo in vidnostjo, ter ustvarjanje pogojev za smiselno sodelovanje v vseh štirih Lundyjinih dimenzijah – bi bil lahko uporaben tudi pri delu z drugimi otroki v negotovih družinskih okoliščinah in z drugimi socialno ranljivimi skupinami. V skladu z nalogo 3.3 je zato treba širšo prenosljivost obravnavati kot hipotezo, ki jo je treba preveriti v okviru pilotnih dejavnosti, ne pa kot nekaj, kar je mogoče predpostaviti vnaprej.

9. Priporočila

Tabela 6: priporočila po deležnikih

Za šole	• Uvedite občutljivo in dosledno prepoznavanje mladih oskrbovalcev, usposobite ustrezno osebje za prepoznavanje oskrbovalnih odgovornosti ter določite usposobljeno in dostopno odgovorno osebo za mlade oskrbovalce. • Zagotoviti je treba, da je prepoznavanje prostovoljno, zaupno in ne stigmatizira. • Zagotoviti je treba prilagodljivo izobraževalno podporo in varne možnosti za sodelovanje. • Vključite mlade oskrbovalce v oblikovanje šolskih politik in jim zagotovite povratne informacije o tem, kako njihova mnenja vplivajo na odločitve.
Za občine	• Vključite mlade oskrbovalce v obstoječe strukture za sodelovanje in posvetovanje z mladimi, namesto da ustvarjate vzporedne mehanizme, tako da bodo mladi oskrbovalci lahko sodelovali varno in prilagodljivo, ne da bi morali svojo oskrbovalno vlogo javno razkriti. • Vzpostavite namenske mehanizme za sodelovanje, kadar obstoječe strukture ne morejo ustrezno odgovoriti na okoliščine mladih oskrbovalcev. • Spodbujajte in okrepite usklajeno delovanje med izobraževalnimi, zdravstvenimi, socialnimi in skupnostnimi organizacijami, vključno z ozaveščanjem in usposabljanjem občinskega osebja za prepoznavanje oskrbovalnih odgovornosti mladih oskrbovalcev. • Zagotoviti praktično podporo, zadostna sredstva in jasne ureditve odgovornosti, da bo sodelovanje trajno. • Zagotoviti, da se lokalni odločevalci odzovejo na priporočila mladih oskrbovalcev. • Mlade oskrbovalce obvestite o sprejetih odločitvah.
Za izvajalce storitev	• Usposobite strokovnjake za prepoznavanje mladih oskrbovalcev in razumevanje njihovih specifičnih potreb. Usposabljanje naj obravnava tudi razloge, zaradi katerih mladi oskrbovalci morda oklevajo z razkritjem svoje oskrbovalne vloge, vključno s skrbjo glede tega, kaj bi takšno razkritje lahko sprožilo za njihovo družino. Strokovnjaki morajo biti usposobljeni, da oskrbovalno vlogo razumejo kot informacijo o potrebah družine po podpori in ne kot težavo samo po sebi, da mladim oskrbovalcem jasno pojasnijo, kaj se bo zgodilo z informacijami, ki jih bodo delili, ter jih vključijo v odločanje o nadaljnjih korakih. • Vključite sodelovanje mladih oskrbovalcev v načrtovanje, izvajanje in ocenjevanje storitev. • Zagotovite različne in dostopne načine, na katere lahko mladi oskrbovalci izrazijo svoja mnenja. • Zagotovite, da je sodelovanje prostovoljno, zaupno in podprto s strani zaupanja vrednih odraslih oseb.
Za nevladne organizacije	• Zagotovite varne in dostopne možnosti za vrstniško podporo ter nizkopražne oblike sodelovanja. • Ponudite prilagodljive načine sodelovanja, vključno z digitalnimi in ustvarjalnimi oblikami. • Opolnomočite mlade oskrbovalce za sodelovanje pri zagovorništvu in ozaveščanju. • Sodelujte z javnimi službami in zagotovite, da sodelujoči prejmejo smiselne povratne informacije. • Zagotovite, da so ustrezni zaposleni in prostovoljci usposobljeni za prepoznavanje mladih oskrbovalcev in ustrezno odzivanje.

Za nacionalne organe	• Uradno priznajte mlade oskrbovalce v nacionalni zakonodaji in politiki. • Razvijte nacionalne smernice za prepoznavanje, sodelovanje in zaščito mladih oskrbovalcev v različnih sektorjih. • Zagotovite trajnostno financiranje pobud za podporo in sodelovanje mladih oskrbovalcev. • Spremljajte napredek pri izvajanju Evropskega jamstva za otroke ter drugih ustreznih nacionalnih strategij.
-----------------------------	--

Viri

Council of Europe. (2012). Recommendation CM/Rec(2012)2 of the Committee of Ministers to member States on the participation of children and young people under the age of 18. <https://rm.coe.int/09000016805cb0ca>

Council of the European Union. (2021). Council Recommendation (EU) 2021/1004 of 14 June 2021 establishing a European Child Guarantee. Official Journal of the European Union, L 223, 14–23. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2021/1004/oj>

Di Gessa, G., Xue, B., Lacey, R., & McMunn, A. (2022). Young adult carers in the UK: New evidence from the UK Household Longitudinal Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(21), 14076. <https://doi.org/10.3390/ijerph192114076>

European Commission. (n.d.). EU Children's Participation Platform. https://eu-for-children.europa.eu/eu-childrens-participation-platform_en

European Parliament. (2024). The situation of young carers in Europe (PE 754.204). Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/754204/IPOL_IDA\(2024\)754204_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/754204/IPOL_IDA(2024)754204_EN.pdf)

European Commission. (2026). The Lundy model of child participation. EU Children's Participation Platform. https://eu-for-children.europa.eu/about/lundy-model_en

Hub na nÓg. (2026.). Lundy model resources. <https://hubnanog.ie/lundy-model-resources/>
Kalvesmaki, A. F., Miller, K. E. M., Armstrong-Carter, E., Lewis, F., Shih, R. A., Olson, E., & Kavanaugh, M. S. (2025). The challenge of identifying young carers in the US: How state laws put families at risk for separation. *International Journal of Care and Caring*, 9(1), 188–195. <https://doi.org/10.1332/23978821Y2024D000000082>

Letelier, A., McMunn, A., McGowan, A., Neale, B., & Lacey, R. (2024). Understanding young caring in the UK pre- and post-COVID-19: Prevalence, correlates, and insights from three UK longitudinal surveys. *Children and Youth Services Review*, 166, 108009. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.108009>

Lundy, L. (2007). "Voice" is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 33(6), 927–942, available at: <https://doi.org/10.1080/01411920701657033>

Neumeister, E., Jones, N., Guglielmi, S., Othman, S., & Youssef, S. (2024). Participatory research with young people: A toolkit. *Gender and Adolescence: Global Evidence and the Adolescent Girls Investment Plan*. https://gage.odi.org/wp-content/uploads/2024/11/PARToolkit-2024_updated-1.pdf

OUR VOICES. (2025). Report on gaps and disparities in child participation mechanisms [Deliverable D2.1]. CERV project GA 101190125.

OUR VOICES. (2025). Young carers' minimum support standards and child participation
[Deliverable D2.2]. CERV project GA 101190125.

OUR VOICES. (2026). Stakeholder consultation report [Deliverable D3.1]. CERV project GA 101190125.

Phelps, D. (2017). The voices of young carers in policy and practice. *Social Inclusion*, 5(3), 113–121. <https://doi.org/10.17645/si.v5i3.965>

Reupert, A. E., Foster, K. N., Chen, L., & Maybery, D. (2026). Young carers' experiences in school: A qualitative systematic review. *Review of Educational Research*. Advance online publication. <https://doi.org/10.3102/00346543261455292>

Sheffield Young Carers, Gloucestershire Young Carers, & University of Gloucestershire. (2025). Participation and power: Sharing stories safely. A toolkit to promote ethical and meaningful co-production with young carers. <https://static1.squarespace.com/static/57346ed2b09f95483e17ce54/t/684a8cbad613434e4ed87c1b/1749716163503/Young+Carers+Participation+Toolkit+2025+%284%29.pdf>

United Nations. (1989). Convention on the Rights of the Child. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

United Nations Committee on the Rights of the Child. (2009). General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard (CRC/C/GC/12). <https://docs.un.org/en/CRC/C/GC/12>

Young Carers National Voice. (2025a). Campaign on the recognition of young carers in school inspection frameworks. <https://www.ycnv.org.uk/our-campaigns>

Young Carers National Voice. (2025b). Young carer school checklist and early identification tool. <https://www.ycnv.org.uk/resources/young-carer-school-checklist>

YouPart. (n.d.). Digital toolkit for youth participation. <https://youpart.suedwind.at/digitaltoolkit-en/>

Priloge

Priloge vsebujejo praktične predloge, pripravljene za ta Okvir. Temeljijo na pogojih iz 4. poglavja, opisih mehanizmov sodelovanja iz 5. poglavja in praktičnih korakov izvajanja iz 6. poglavja ter jih pretvarjajo v uporabno obliko. Namenjene so kot izhodišče, ki ga je treba prilagoditi lokalnim strukturam in načinom upravljanja, ne pa kot zavezujoča navodila. Predvideno je, da se v okviru pilotnih dejavnosti preizkusijo in po potrebi dopolnijo.

Priloga A: Seznam za preverjanje pripravljenosti

Preden se organizacija odloči za uporabo posameznega mehanizma, mora biti sposobna na vsako od spodnjih vprašanj odgovoriti pritrdilno. Odgovor »ne« ne pomeni, da je treba mehanizem opustiti, temveč pokaže, kaj je treba najprej zagotoviti.

- Ali je določen odločevalec ali občinstvo, ki se je zavezalo, da bo sprejelo prispevke mladih oskrbovalcev in se nanje odzvalo?
- Ali so vzpostavljeni načini prepoznavanja, vključno z zaupno možnostjo, da se mladi vključijo sami, tako da vključevanje udeležencev ni omejeno le na že prepoznane mlade oskrbovalce?
- Ali so bili mladi oskrbovalci sami vprašani, ali jim ta mehanizem ustreza, in ali imajo možnost povedati, da jim ne?
- Ali je pred sodelovanjem, med njim in po njem na voljo usposobljena in zaupanja vredna odrasla oseba?
- Ali so jasno določene ureditve za varovanje mlade osebe, njene družine in organizacije?
- Ali je čas izvedbe usklajen s šolskimi in oskrbovalnimi obveznostmi? Ali je na voljo tudi manj obremenjujoča ali asinhrona možnost sodelovanja?
- Ali je soglasje prostovoljno, informirano in ga je mogoče preklicati, pri čemer so mladi jasno seznanjeni z omejitvami glede umika gradiv, ki so bila že objavljena na spletu?
- Ali je že od začetka načrtovano, kako bodo mladi oskrbovalci obveščeni o tem, kako so bili njihovi prispevki upoštevani, v smislu »Povedali ste – ukrepali smo«?

Ti pogoji izhajajo iz 4., 5. in 6. poglavja tega Okvira.

Priloga B: Vzorec pravil delovanja svetovalne skupine za mlade oskrbovalce

Ta predloga je namenjena podpori mehanizmu 3. Organizacije lahko besedilo prilagodijo svojim načinom upravljanja.

Namen. Svetovalna skupina vključuje mlade oskrbovalce v načrtovanje, izvajanje in vrednotenje določene lokalne politike ali storitve ter jim omogoča, da svoje prispevke posredujejo odločevalcu, ki ima pristojnost, da se nanje odzove.

Odločitev, h kateri skupina prispeva, in določeni odločevalec. Navedite konkretno odločitev, h kateri skupina prispeva, ter določite osebo, ki ima zanj ustrezne pristojnosti, na primer izvoljenega predstavnika, pristojnega za področje mladine, socialnega varstva ali družine, ali vodjo ustreznega oddelka. Zabeležite, da se je ta oseba še pred začetkom vključevanja članov zavezala, da bo sprejemala prispevke skupine in se nanje odzivala.

Članstvo in vključevanje članov. Majhna skupina, na primer šest do deset mladih oskrbovalcev, vključenih prek šol ter partnerjev iz zdravstvenih in socialnih služb, prek vrstniške skupine, kjer ta obstaja, in prek zaupne možnosti, da se mladi vključijo sami. Tako članstvo zajame raznolikost mladih oskrbovalcev in ni omejeno le na tiste, ki jih službe že poznajo, ali na tiste, ki so dovolj samozavestni, da se javijo sami.

Pogostost srečanj. Predvidljiv in čim manj obremenjujoč urnik, na primer eno kratko srečanje v šolskem obdobju, v terminih, ki so usklajeni s šolskimi in oskrbovalnimi obveznostmi, ter z asinhrono možnostjo sodelovanja za člane, ki se srečanja ne morejo udeležiti osebno.

Podpora in varovanje. Pred vsakim srečanjem, med njim in po njem je na voljo usposobljena in zaupanja vredna odrasla oseba. Zagotovljene morajo biti ureditve za varovanje mlade osebe, družine in organizacije. Soglasje mora biti prostovoljno, informirano in ga je mogoče preklicati.

Vloge in vidnost. Člani sami izberejo, kako vidni želijo biti, vključno z možnostjo vlog v ozadju, ter lahko predstavijo vprašanja, zbrana med drugimi mladimi oskrbovalci, in ne le lastnih izkušenj. Izbira vloge je v rokah mladega oskrbovalca in se lahko med posameznimi dejavnostmi spreminja.

Povratne informacije. Določeni odločevalec v dogovorjenem roku poda odziv v smislu »Povedali ste – ukrepali smo« ter iskreno pojasni primere, ko predlogov ni mogoče uresničiti.

Pregled. Določite datum za pregled namena skupine, članstva in njenega učinka ter članom sporočite, kaj je pregled pokazal.

Priloga C: Vzorec dnevnega reda sestanka (ena seja)

Ta dnevni red je sestavljen za sejo občinske svetovalne skupine (mehanizem 3) in traja približno 100 minut.

Točka	Čas	Opombe
Pozdrav in uvod	10 min	Kratek in neobremenjujoč uvod. Hrana in nekaj časa za neformalno druženje sta pomembna za skupino, katere člani so lahko utrujeni in časovno obremenjeni.
Osnovna pravila in zaupnost	5 min	Dogovorite se, kaj se lahko deli naprej in kaj ostane znotraj skupine. Člane spomnite, da lahko sodelujejo, ne da bi razkrivali osebne podrobnosti o svoji oskrbovalni vlogi.
Ogrevanje	10 min	Ustvarjalna dejavnost ali dejavnost v paru, ki olajša vključevanje v pogovor.
Tema in odločitev, ki iz nje izhaja	15 min	Udeležence na jasn in razumljiv način seznajte z odločitvijo, ki je predmet obravnave, z dejanskimi možnostmi vplivanja nanjo in s časovnim okvirom odločanja, brez strokovnega žargona.
Strukturirana razprava in določanje prioritet	30 min	Udeleženci ob podpori moderatorja določijo prednostne teme in oblikujejo priporočila. Pri tem lahko predstavijo tudi

Točka	Čas	Opombe
		vprašanja, zbrana med drugimi mladimi oskrbovalci, in ne le lastnih izkušenj.
Dogovor o priporočilih	10 min	Potrdite ključna sporočila skupine, namenjena odločevalcu.
Kaj sledi	10 min	Pojasnite, kdaj in na kakšen način bo skupina prejela odziv ter kdo ga bo posredoval.
Zaključek	10 min	Po potrebi omogočite čas za individualni pogovor z zaupanja vredno odraslo osebo.

Prilagajanje dnevnega reda. Pri šolski skupini mladih oskrbovalcev (mehanizem 2), ki se srečuje med šolskim časom in ima krajša srečanja, je mogoče isto strukturo skrajšati na približno eno šolsko uro tako, da se skrajšajo vsi elementi, kot so uvodna dejavnost, razprava in zaključek. Dveh točk pa se ne sme izpustiti v nobeni različici: osnovnih pravil, ki jasno določajo, da sodelovanje ne zahteva razkritja osebnih okoliščin, ter pojasnila o tem, kaj sledi, saj prav to razlikuje sodelovanje od zgolj posvetovanja.

Priloga D: Obrazec za ocenjevanje sodelovanja (usklajen z Lundy)

Ta obrazec je del vrednotenja, namenjen neposredno sodelujočim. Posamezne postavke ustrezajo kazalnikom učinkov iz 7. poglavja, na katere lahko odgovorijo le sodelujoči, in so razvrščene glede na dimenzije Lundyinega modela (Lundy, 2007). Oznake dimenzij v levem stolpcu so namenjene organizaciji, ki analizira odgovore, in se sodelujočim ne prikazujejo; različica, namenjena otrokom in mladim, vsebuje le trditve. Poleg Lundyjinih dimenzij obrazec vključuje tudi varnost kot pomemben vidik sodelovanja. Organizacijam, ki želijo uporabljati širši nabor orodij, temelječih na Lundyjinem modelu, vključno s kontrolnimi seznamami in predlogami za načrtovanje ter pregled sodelovanja, je lahko v pomoč nacionalni okvir za sodelovanje Hub na nÓg. Preveden je v vse jezike EU in je dostopen prek Platforme EU za sodelovanje otrok (Hub na nÓg, 2026; Evropska komisija, 2026).

Označite odgovor, ki vam najbolj ustreza. Katero koli vprašanje lahko preskočite.

(Lundyjine dimezije in varnost)	Vprašanja	Strinjam se	Nisem prepričan	Se ne strinjam
Prostor	Imel/-a sem resnično možnost sodelovati.	☐	☐	☐
	Čas in kraj sta mi ustrezala	☐	☐	☐
Glas	Svoje mnenje sem lahko izrazil/-a na način, ki mi je ustrežal.	☐	☐	☐
	Pri sodelovanju sem imel/-a podporo, ki sem jo potreboval/-a.	☐	☐	☐
Občinstvo	Imel/-a sem občutek, da so me poslušali.	☐	☐	☐
	Moja stališča so bila vzeta resno	☐	☐	☐
Vpliv	Razumel/-a sem, kaj bo sledilo.	☐	☐	☐
	Videl/-a sem oz. pričakujem, da bo moj prispevek kaj spremenil	☐	☐	☐
Varnost	Počutil/-a sem se varno in spoštovano.	☐	☐	☐
	Ponovno bi sodeloval/-a.	☐	☐	☐

Ali bi kaj spremenili pri načinu, kako je bilo sodelovanje organizirano?

Nadaljnje vprašanje, zastavljeno ločeno (na primer tri do šest mesecev pozneje)

Ali je vaš prispevek privedel do spremembe? ☐ Da ☐ Delno ☐ Ne ☐ Ne vem

Postavke je mogoče prilagoditi starosti, jeziku, potrebam glede dostopnosti in komunikacijskim preferencam sodelujočih. Odgovarjati je mogoče tudi z uporabo podrobnejše lestvice ali ustno, v pogovoru, namesto pisno. Če mlada oseba raje odgovarja ustno, se lahko iste postavke uporabijo kot izhodiščna vprašanja za pogovor.

